

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології

«На правах рукопису»
УДК _____

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ П.В.Кутуєв
«__» _____ 20__ р.

Магістерська дисертація

на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності 054 «Соціологія»

на тему: «Потенціал місцевої миротворчої діяльності в Україні»

Виконала:

студентка II курсу, групи СЛ-72мп
Заярна Ольга Олександрівна

_____

Науковий керівник:

доцент кафедри соціології, к.соц.н., доцент
Коржов Г.О.

_____

Рецензент:

викладач, к.ф.н.
Нерсисян Г.А.

_____

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань.
Студентка _____

Київ 2018 р.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) за освітньо-професійною програмою

Спеціальність (спеціалізація) – 054 «Соціологія» («Врегулювання конфліктів та медіація»)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ П.В.Кутуєв

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію студентці
Заярній Ользі Олександрівні

1. Тема дисертації «Потенціал місцевої миротворчої діяльності в Україні», науковий керівник дисертації Коржов Геннадій Олександрович, доцент кафедри соціології, к. соц. н., доцент, затверджені наказом по університету від «_07_» листопада 2018 р. № 4101-с
2. Термін подання студентом дисертації 07 грудня 2018 р.
3. Об'єкт дослідження: ліберальна розбудова миру як парадигма, фундаментом якої є діяльність, що здійснюється для відновлення основ миру
4. Предмет дослідження: потенціал до місцевої миротворчої діяльності, її існуючі та можливі форми прояву в Україні.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити:
  - огляд історії розвитку парадигми ліберальної розбудови миру;
  - ідентифікація сутності категорій «ліберальний мир» та «місцева миротворча діяльність»;
  - встановлення особливостей механізму ліберальної розбудови миру;
  - визначення особливостей місцевої миротворчої діяльності;

- аналіз потенційно можливих точок перетину суміжних дисциплін, що вивчають практики дипломатії на місцях і посередництва;
- аналіз відомих кейсів імплементації місцевої миротворчої діяльності в механізм ліберальної розбудови миру;
- окреслення контексту конфлікту на Сході України та форм прояву ліберального миру в Україні;
- діагностика місцевих форм прояву миротворчої діяльності в Україні.

6. Орієнтовний перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

Додаток 1, Додаток 2, Додаток 3, Додаток 4, Додаток 5, Додаток 6

7. Орієнтовний перелік публікацій: Заярна О. О. Парадигма ліберального миру та пошуки місцевих підходів до миротворчої діяльності в Україні//Великі війни, великі трансформації: конфлікти та мир у XX-XXI сторіччях:IX міжнародна науково-практична конференція з соціології (м. Київ, 26-27 листопада 2018 р.)/Укладачі А.А. Мельниченко, П.В. Кутуєв. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018

8. Дата видачі завдання СЛ72мп – 15.10.2017

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Термін виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1.	Визначення напрямку дослідження	20.10.2017 - 02.11.2017	
2.	Формування джерельної бази дослідження	03.11.2017 – 07.03.2018	
3.	Складання розгорнутого плану	10.05.2018 – 20.05.2018	
4.	Написання вступу до роботи (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	21.05.2018 – 30.05.2018	
5.	Підготовка і написання I розділу дисертації «Ліберальна розбудова миру, роль та місце місцевої миротворчої діяльності: концепції, критика»	01.06.2018 – 30.06.2018	
6.	Написання II розділу «Перехрестя шляхів: досвід «щоденної дипломатії» та ліберального миру в контексті збройного конфлікту в Україні	02.07.2018 – 02.08.2018	
7.	Підготовка програми та інструментарію дослідження	05.08.2018 – 15.08.2018	
8.	Проведення дослідження та аналіз зібраних даних	16.08.2018 – 16.09.2018	
9.	Написання III розділу «Емпіричний аналіз місцевої миротворчої діяльності», висновків та коригування списку літератури.	17.09.2018 – 19.11.2018	
10.	Підготовка реферату магістерської дисертації	30.11.2018 – 05.12.2018	
11.	Передача магістерської дисертації на кафедру	12.12. 2018	

Студентка

О.О. Заярна

Науковий керівник дисертації

Г.О. Коржов

АНОТАЦІЯ

**Заярна О.О. Потенціал місцевої миротворчої діяльності в Україні.–
Рукопис.**

Магістерська дисертація на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 054 «Соціологія». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Кафедра соціології. – Київ, 2018.– 104 с., 1 табл., список використаних джерел із 113 найменувань.

Дисертація присвячена проблемі формування місцевої миротворчої діяльності в Україні в умовах збройного конфлікту. В роботі розглядається парадигма ліберального миру та місцева миротворча діяльність як її складова частина. Окрема увага приділяється процесу мирної розбудови в Гватемалі. Досліджується суміжна галузь знань міжнародних відносин та соціальної антропології — «щоденна дипломатія». Робота має міждисциплінарний характер.

Ключові слова: ліберальний мир, місцева миротворча діяльність, щоденна дипломатія, розбудова миру, миротворення, миробудівництво, врегулювання конфлікту

SUMMARY

**Zaiarna O.O. The potential of indigenous peace-making in Ukraine. –
Manuscript.**

Master's dissertation for master's degree in specialty 054 «Sociology». – National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute». Department of Sociology. – Kyiv, 2018. – 104 p., 1 tab., references – 113 items.

The master's dissertation is concerned with the problem of formation of indigenous peace-making activity in Ukraine in conditions of armed conflict. The paper examines the paradigm of liberal peace and indigenous peace-making as an integral part of it. Particular attention is paid to the peace process in Guatemala.

The related domain of knowledge of international relations and social anthropology - «everyday diplomacy» - is explored. The work has an interdisciplinary character.

Key words: liberal peace, peace-building, everyday diplomacy, peace-making, conflict resolution, indigenous peace-making

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ПАРАДИГМА ЛІБЕРАЛЬНОГО МИРУ, РОЛЬ ТА МІСЦЕ МІСЦЕВОЇ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: КОНЦЕПЦІЇ, КРИТИКА.....	15
1.1. Розвиток поняття ліберального миру. Порядок денний для миру.....	15
1.2. Концептуалізація поняття «місцева» миротворча діяльність.....	22
1.3. Обґрунтування методів, опис методики та процедур соціологічного дослідження.....	35
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕХРЕСТЯ ШЛЯХІВ: ДОСВІД «ЩОДЕННОЇ ДИПЛОМАТІЇ» ТА ЛІБЕРАЛЬНОЇ РОЗБУДОВИ МИРУ В КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ.....	46
2.1 «Щоденна дипломатія», «фронтири» та «уявне прикордоння».....	46
2.2. Кейс ліберальної розбудови миру в Гватемалі.....	52
2.3. Україна в контексті збройного конфлікту.....	80
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ МІСЦЕВОЇ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	85
3.1 Авторське соціологічне дослідження «Аналіз дискурсів в аналітичних записках».....	87
3.2. Результати дослідження.....	89
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми.

В рейтингу топ-5 популярних запитів Google Trends за останні декілька років лідируючі позиції займають питання українців до пошукової системи, котрі звучать, як «проросійські виступи на сході України», «Донецька Народна Республіка». Шпальти газет, телевізійні та радіо ефіри, контент соціальних мереж щодня повідомляють про поточну ситуацію на сході країни, інформуючи в зведеннях щодо кількості загиблих на лінії фронту. Побутові розмови громадян України пронизані проблемами економічної та політичної кризи. Громадські організації підіймають питання внутрішньо перемішених осіб, військовополонених, волонтерської допомоги та реабілітації військових, що пройшли бойові дії.

В Україні четвертий рік триває багаторівневий конфлікт та зовнішня агресія, котру офіційна мова означає як «російська агресія», а міжнародна спільнота, не поспішаючи у своїх висновках, називає ситуацію «складною» і трактує як збройний конфлікт на сході України.

Така багатовимірність та полярність у підході до найменування конфлікту, неузгодженість у його класифікації породжує неабиякий розкид у вітчизняних аналітичних дослідженнях, що балансують між геополітичним виміром, зосередженні на питаннях розбудови української політичної нації на фоні розпаду Радянського Союзу, ролі та місці України в глобальному контексті до створення концепції та концептуалізації поняття гібридної війни.

На нашу думку, класифікація конфлікту, що розгорнувся в Україні у 2014 році, має стратегічне значення для дослідження його крізь призму відомих механізмів та інструментів з врегулювання конфліктів, які застосовує міжнародна спільнота на чолі з Організацією Об'єднаних Націй, як головного донора програм підтримки та розбудови, які вже задіяні в Україні. Такі механізми розрізняються в залежності від того, яку природу має

конфлікт — чи він є виключно внутрішньодержавним чи з ознаками міждержавної війни.

В даній роботі автор пропонує направити свій дослідницький погляд на парадигму ліберальної розбудови миру, також відому як ліберальний мир, що є домінантною в західній науковій думці. Одночасно вона є політичним курсом держав, міжнародних організацій, фінансових установ, що сповідують принципи лібералізму та демократизації й встановлюють власний варіант миру через миротворчі операції. Дану концепцію також називають «західним миром», оскільки основними поборниками її ідей є і пальму першості в теоретичному осмисленні поняття тримають наукові центри, зокрема, США, Об'єднаного Королівства, Канади, Австралії, Норвегії, Німеччини, Франції, Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного Валютного Фонду та Світового Банку. Науковці цих країн і організацій доклали чималих зусиль, щоб дослідити існування та оцінити значення ліберального миру. Своєю ж роботою ми радше прагнемо звернути увагу на те, що такий дискурс взагалі існує, розширивши географію знань про новітні тенденції студій миру та безпеки, аніж приєднатися до критичних дискусій щодо даного поняття.

В Україні вже діють окремі елементи ліберальної розбудови миру, починаючи від створення окремих інституцій, наприклад, Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, що покликані системно та систематично займатися питаннями врегулювання конфлікту на сході України, запровадження урядом цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах за фінансової підтримки Світового Банку, зобов'язань перед Міжнародним Валютним Фондом, що надає кредитування, і закінчуючи реформою децентралізації влади, що підтримується Європейським Союзом в рамках проекту з розбудову миру в районах, що близькі до лінії зіткнення конфліктуючих сторін.

Беручи до уваги, що ліберальний мир уособлює складний і різноманітний, проте стандартизований процес розбудови миру за підтримки

західних організацій та донорів, нас цікавитиме в цьому контексті, наскільки спроможним за таких умов може бути місцевий підхід до миротворення. В своїй роботі ми пропонуємо сфокусуватися саме на потенціалі місцевої миротворчій діяльності, яка також є предметом дослідження в полі ліберальної розбудови миру, і часто хоч й не має потенціалу, рівнозначного з першою моделлю, проте одночасно є додатковою можливістю, ймовірною альтернативою, що може посприяти досягненню миру більш високої якості та тривалості. Місцева миротворча діяльність потребує всебічного висвітлення та ретельного осмислення. Завдяки антропологічній літературі ми отримаємо нагоду ознайомитися з відомими кейсами місцевих миротворчих практик, розглянути існуючі нині традиційні норми й ритуали, які використовуються традиційними суспільствами для відновлення міжгрупової гармонії.

Актуальність проблематики полягає в тому, що дана робота може стати першовідкривачем дискусій щодо існування дискурсу ліберальної розбудови миру, одночасно провідником у світ миротворчої діяльності і розбудови миру з позиції місцевих гравців в Україні. Завдяки поєднанню різних знань у галузях врегулювання конфліктів та соціальної антропології миротворчої діяльності в традиційних суспільствах запропонована розвідка покликана сприяти розвитку міждисциплінарного підходу до вивчення проблем миру.

Об’єкт дослідження — місцева миротворча діяльність, що вбудована в парадигму ліберального миру.

Предмет дослідження — потенціал місцевої миротворчої діяльності в контексті мирного врегулювання конфлікту та встановлення стійкого та якісного миру в Україні.

Дослідження має на меті показати роль і місце теорії ліберальної розбудови миру, виявити потенційно можливі та вже існуючі форми місцевої миротворчої діяльності в Україні.

Досягнення поставленої мети обумовило перед нами ряд завдань:

- огляд історії розвитку парадигми ліберальної розбудови миру;

- ідентифікація сутності категорій «ліберальний мир» та «місцева миротворча діяльність»;
- визначення особливостей місцевої миротворчої діяльності;
- встановлення особливостей механізму ліберальної розбудови миру;
- визначення особливостей місцевої миротворчої діяльності;
- аналіз потенційно можливих точок перетину суміжних дисциплін, що вивчають практики дипломатії на місцях і посередництва;
- аналіз відомих кейсів імплементації місцевої миротворчої діяльності в механізм ліберальної розбудови миру;
- окреслення контексту конфлікту на Сході України та форм прояву ліберального миру в Україні;
- діагностика місцевих форм прояву миротворчої діяльності в Україні.

Наукова розробленість роботи. Дослідження ліберальної розбудови миру та місцевої миротворчої діяльності в різних своїх аспектах носять міждисциплінарний характер. Теорія розробляється в галузях дослідження миру та конфліктів, соціології, соціальної антропології, соціальної психології, політології та міжнародних відносин. Ґрунтуючись на філософії лібералізму, яка черпає натхнення в ідеях Джона Локка та Іммануїла Канта, ліберальна розбудова миру також відображається в проблематиці держави, етнічної належності, генези нації, зіткнення цивілізацій, соціальних груп та конфліктної політики, що в свою чергу зосереджує нас на дослідженнях таких вчених, як Чарльз Тіллі[47], Самюель Гантінгтон[53], Бенедикт Андерсон[11], Дональд Горовіц[20], Волкер Коннор[69].

Поняття «розбудова миру» та «постконфліктна розбудова миру» вперше з'являється в роботах норвезького соціолога і дослідника проблем миру Йохана Гальтунга[76]. Серед вчених-практиків, які акцентовано досліджують проблеми ліберальної розбудови миру слід виділити Роланда Періса[93], Роджера Мак Гінті[87], Олівера Річмонда[94]. Теорія соціальної антропології, що працює у напрямках війни та миротворчості в традиційних

суспільствах, досліджує ритуали війни, управлінські процеси та структури, міжкультурну комунікацію та норми обміну, вивчає механізми компенсації, трансформації конфлікту. Культурні та психологічні аспекти в рамках врегулювання конфліктів є полем дослідження для Джона Пола Ледерака[36] та Данієля Бар-Тала[62].

Наукова проблема наявності суперечностей між парадигмою ліберального миру та місцевою миротворчою діяльністю та пошуку шляхів їх поєднання задля побудови стійкого та якісного миру в Україні.

Методи дослідження. В роботі над даною магістерською дисертацією було використано ряд загальнонаукових підходів та методів, що мають міждисциплінарний об'єднуючий характер. Для систематизації багатогранності теоретичних положень щодо обраної проблематики було використано метод аналізу та синтезу; для дослідження походження понять застосовувався історичний метод і метод моніторингу; методи типологізації та порівняння допомогли класифікувати структурні компоненти ліберального миру та місцевої миротворчої діяльності; метод аналізу документальних джерел був покликаний визначити процес інституціоналізації ліберальної розбудови миру.

На наш погляд для дослідження даної проблеми потенціалу місцевої миротворчої діяльності в Україні нам слід використовувати ряд якісних соціологічних методів. Розкидом інформації, яку ми збираємо та різноманіттям дисциплін до яких звертаємося в своєму науковому пошуку обумовлює строкатість методів, які ми збираємося застосувати в роботі в цілому та у авторському соціологічному дослідженні.

В нашій дослідницькій роботі ми звертаємось до наступного ряду методів, що є міждисциплінарними за своєю суттю — аналіз наявних офіційних документальних джерел, кейс-стаді поєднуючи їх з етнографічним методами — компонентного аналізу, метод аналізу дискурсів, що використовується в соціології та політології. Ми погоджуємося з думкою соціолога Володимира Ядова, що «соціолог використовує порядок зі

спеціальними загальнонауковими методами, окрім того, використовує багато прийомів, що запозичені з інших соціальних дисциплін, особливо з економічних, історичних, етнологічних та психологічних»[58].

Наукова новизна отриманих результатів:

- набуло подальшого розвитку висвітлення проблем розбудови миру та місцевої миротворчої діяльності у вітчизняній соціальній науці;
- систематизовано та доповнено теоретичні положення щодо питання розбудови миру на місцях у суспільствах, що перебувають в сценаріях конфлікту;
- вперше розкрито поняття місцевої миротворчої діяльності з урахуванням українського контексту;
- було окреслено можливості, головні переваги та ризики механізму ліберальної розбудови миру, можливість симбіозу її з елементами, що притаманні місцевій традиції врегулювання конфліктів;

Теоретична цінність роботи полягає у проведеному аналізі наявних джерел з проблематики практик розбудови миру, означенні та відкритті для вітчизняної науки існуючого дискурсу «ліберальний мир», що наразі актуальний в західній науковій школі, поєднанні та узагальненні сучасних напрацювань з обраної тематики представників різних наукових дисциплін та напрямків.

Практична цінність полягає у результатах авторського соціологічного дослідження методами дискурс-аналізу, кейс-стаді, контент-аналізу, які дають можливість поєднати актуальну нормативно-правову базу, теоретичні знання та окреслити миротворчий потенціал в контексті багаторівневого конфлікту на Сході України. Міждисциплінарний характер авторського дослідження заповнить прогалину у вітчизняній теоретичній базі з проблематики вирішення конфліктів та розбудови миру на концептуальному рівні. Цінність має стратегічний характер у зв'язку з актуальністю проблеми

способів врегулювання українського конфлікту, що протікає в теперішньому часі.

Структура магістерської дисертації.

Магістерська дисертація складається зі вступу, трьох розділів, сімох підрозділів, висновків та рекомендацій, списку використаної літератури. Загальний обсяг сторінок 99, з них — основного тексту 86 сторінок. Список використаних джерел містить 113 найменувань.

Апробація результатів дисертації. Заярна О.О. Парадигма ліберального миру та пошуки місцевих підходів до миротворчої діяльності в Україні//Великі війни, великі трансформації: конфлікти та мир у XX-XXI сторіччях: IX міжнародна науково-практична конференція з соціології (м. Київ, 26-27 листопада 2018 р.)/Укладачі А.А. Мельниченко, П.В. Кутуєв. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018

РОЗДІЛ 1. ПАРАДИГМА ЛІБЕРАЛЬНОГО МИРУ, РОЛЬ ТА МІСЦЕ МІСЦЕВОЇ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: КОНЦЕПЦІЇ, КРИТИКА

1.1. Розвиток поняття ліберального миру. Порядок денний для миру

Термін «ліберального миру», як і дискусії щодо його існування, приходять до нас з західної науково-критичної літератури в галузі сучасних міжнародних відносин, що займається проблемами миру та безпеки, миротворчої діяльності, проблемами врегулювання конфліктів.

Консенсусу щодо трактування об'ємності самого поняття «ліберальний мир» не існує, хоча більшість дослідників сходяться на думці, що парадигма ліберального миру оформлюється здебільшого навколо «Порядку денного для миру»[5], що був представлений у 1992 році в доповіді Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй (ООН) Бутроса Бутроса Галі.

Генеральний секретар ООН запозичив поняття «розбудови миру» (peacebuilding) або «постконфліктна розбудова миру» з робіт норвезького соціолога Йохана Галтунга, який розробляв свою теорію миру працюючи у 1966-1967 рр. для ЮНЕСКО за контрактом для Міжнародної асоціації з дослідження миру, а у 1976 році запропонував три інструменти для подолання насильства в конфліктних і постконфліктних ситуаціях, а саме — підтримка миру (peacekeeping), встановлення миру (peacemaking), розбудова миру (peacebuilding)[77], що у вітчизняних джерелах найчастіше перекладається, як миробудівництво. В своїй роботі ми будемо використовувати термін — розбудова миру, оскільки, на нашу думку таке поєднання найкраще відповідає сутності поняття.

Згідно Галтунга основу методології мирного вирішення конфліктів є аналіз та класифікація їх за типами: особистісні, міжособистісні, гендерні, расові конфлікти, конфлікти між поколіннями, міждержавні, цивілізаційні та міжрегіональні конфлікти. Одним із ключових понять Галтунга є поняття «структурного насилля», що означає систему, завдяки якій «режим» стає

перепоною чи пригнічує, найчастіше приховано під вуаллю повсякденності, повну реалізацію потенціалу кожної особистості. Яскравим прикладом системного насилля за Галтунгом є расизм або сексизм. Дослідник концептуально переформулює відому фразу «хочеш миру — готуйся до війни» (*si vis pacem, para bellum*), на «хочеш миру — готуйся до миру» (*si vis pacem, para pacem*)[76 С. 24]. Ретельно дослідивши три форми насилля: «прямого», «структурного», «культурного», Йохан Галтунг пропонує відповідні три форми миру: «негативний», «позитивний», «культурний» мир.

Для нашої роботи особливо важливо звернути увагу на протистояння, згідно Галтунга, «негативного» (*negative peace*) та «позитивного» (*positive peace*) миру. Де під «негативним» миром дослідник розуміє замороження конфлікту, припинення його активності, «гарячої» фази, одночасно при цілковитому збереженні головних протиріч, що лежать в його основі. На противагу цьому «позитивний» мир це щось значно стійкіше. Такий мир має включати в себе деяке вирішення протиріч конфлікту та бути заснованим на певному взаємному співробітництві головних антагоністів конфлікту.

Важливу роль в підході врегулювання конфлікту за Галтунгом грає «5-й шлях», згідно чому традиційний аналіз конфлікту може виявити лише 4 можливих альтернативи його вирішення, де сторона «А» виграє, сторона «В» програє; сторона «В» виграє, сторона «А» програє; рішення відкладається і конфлікт заморожується, оскільки ні «А», ні «В» не готові припинити конфлікт; досягається змішаний компроміс, який в цілому, не є задовільним ні для «А», ні для «В». Намагаючись розірвати це замкнуте коло, Галтунг вважає, що є ще одна можливість «5-й шлях», стратегія, що може бути виграшною для обох сторін, стратегія win-win, яка обов'язково має включати в себе взаємне, обопільне визнання основних людських потреб сторін: життя, безпека, фізичне благополуччя, свобода та ідентичність. Обидві сторони конфлікту мають відчувати себе переможцями та не відчувати вразливості у зазначених основоположних областях.

«Стійка розбудова миру вимагає дотримання подвійної мети

«негативного миру» (відсутність фізичного насилля) і побудови «позитивного миру» (присутність соціальної справедливості), а також пом'якшення, якщо не ліквідація, ключових причин конфлікту. Це говорить про те, що побудова миру і правосуддя перехідного періоду включає сприяння соціально-економічній і політичній справедливості, а також правового правосуддя, яке бореться з культурою безкарності і створює структури для забезпечення постійної поваги до прав людини і верховенства закону»[78].

Просуваючи системи, які забезпечать стійкий мир. Такі системи необхідні для усунення причин конфліктів і підтримки місцевого потенціалу з управління миром і врегулювання конфліктів. В роботі Галтунга підкреслюється підхід «знизу вгору», що децентралізував соціальні та економічні структури, що тотожно заклику суспільства перейти від структур примусу і насилля до культури миру[92].

Пізніше американський соціолог Джон Пол Ледерак запропонує дещо іншу концепцію розбудови миру, суть якої буде полягати в залученні низових, місцевих, неурядових, міжнародних та інших суб'єктів до створення стійкого мирного процесу. Він не стає на захист такого ж ступеню структурних змін, як Галтунг.

Отже, на основі досліджень миру Галтунга поняття розбудови миру проникає в офіційні політико-дипломатичні документи Організації Об'єднаних Націй. Повертаючись до Порядку денного для миру, зазначимо, що документ вважається відправною точкою в зміні епохи в розвитку думки та практики підтримання миру. Миротворча діяльність зазнає революційних змін[89] і такий поворот подій стає логічно зумовленим завершенням Холодної війни. Відтак, у зв'язку з новими обставинами, напрацьовуються більш дієві засоби ООН у питаннях превентивної дипломатії, миротворчої діяльності, підтримки миру та розбудови миру. Новаторські пропозиції в

документі означають трансформацію міжнародних заходів та ініціатив, що спрямовані на подолання збройних конфліктів. Порядок денний, що у англomовній літературі відомий, як Agenda of Peace, став початком процесу, що посприяв розвитку концепції розбудови миру. Таким чином проблематика розбудова миру набуває пріоритетного значення, аналітично виокремлюючись з інших елементів припинення війни та миротворчої діяльності.

Ми не будемо детально змальовувати історію розвитку миротворчих операцій ООН. Лише побіжно зупинимося на ключових етапах переформатування миротворчої діяльності, для того, щоб мати уяву, яким чином миротворчі операції еволюціонують до концепції ліберальної розбудови миру. Або як розвиток мандатів миротворчих операцій поступово стає невід'ємною частиною, що імплементується в дискурс ліберального миру.

Миротворчі операції ООН з'являються на світ, як інструмент, що застосовується для врегулювання міждержавних конфліктів. У 1948 році Органом ООН зі спостереження за виконанням умов перемир'я схвалюється і проведеться в Єрусалимі перша миротворча операція, що стає моделлю, на основі якої було розроблено подальші миротворчі операції. Як вказують дослідники миротворчої діяльності ООН Мелоун і Верместер, до кінця 1980-х, за деякими виключеннями, наприклад, операція в Конго 1960-1964 рр., що передбачала примушення до миру, інші миротворчі операції планувались і проводились для забезпечення підтримки мирних процесів, дотримання та збереження миру. Під час таких операцій використовувалося легке озброєння згідно із суворою інструкцією, яка дозволяла миротворцям застосовувати силу лише для самооборони. На такі операції необхідно було отримати запрошення або згоду з боку держави, що була реципієнтом допомоги. Ці місії стали відомі як «класичні» або «традиційні»[89, С.39].

Наприкінці 80-х рр. XX ст. операцією Групи ООН з надання допомоги в перехідний період у Намібії ознаменувався перехід від «традиційних» до

«комплексних» миротворчих операцій. Для місії в Намібії ще у 1978 році був наданий мандат під наглядом і контролем ООН організувати підтримку в рамках забезпечення незалежності країни шляхом проведення вільних і чесних виборів. Проект вдалося реалізувати у 1989-1990 рр. через покращення міжнародного клімату у зв'язку з завершення Холодної війни. Успіх ООН в Намібії означав, що відтепер Організація отримала додатковий стимул у експериментах з втручання у внутрішньодержавні справи країн-донорів за допомогою виборів та зміцнення демократії. Одночасно з закінченням глобального протистояння між Сходом і Заходом відбувається нарощення миротворчих операцій, їхня кількість з 1988 по 1994 рік зростає до 21, переважну більшість з яких було спрямовано на врегулювання внутрішніх конфліктів. Для порівняння зазначимо, що за усі попередні роки ООН провела лише 13 операцій з підтримку миру.

Комплексні миротворчі операції, які в майбутньому почнуть поєднувати в собі багато функцій, на початку 90-х концептуалізуються у згаданому вище Порядку денному для миру, який фактично змінює цілі миротворчих операцій, де порівняно з підтримкою режимів припинення вогню часів Холодної війни миротворчі операції 1990-х років перетворювалися на місії з розбудови миру, які було ініційовано з метою «створення нового середовища для запобігання повторенню конфлікту»[5].

Дещо згодом у середині 90-х років ХХ ст. відбувається скорочення кількості миротворчих операцій після провалу місій ООН у Руанді, Сомалі та Боснії. Наприкінці десятиліття було розгорнуто та розширено чотири масштабні миротворчі операції в Косово, Східному Тиморі, Сьєрра-Леоне та Демократичній Республіці Конго.

Принагідно варто додати, що у 1995 році Генеральний секретар ООН вводить в дію Додатковий протокол до Порядку денного для миру, який інтегрує постконфліктний підхід Порядку денного для миру у вимір запобігання конфлікту, як мету розбудови миру. Від так Організація

Об'єднаних Націй зосереджує свій мандат на чотирьох принципах: безпека, розвиток, демократизація та права людини.

2000-ні роки ознаменувалися рухом Порядку денного для миру в сторону роззброєння та верховенства прав людини. Відтак, у Доповіді очільника групи з операцій ООН на підтримку миру Лахдара Брахімі, рекомендується наростити більший потенціал із розбудови миру, створити ефективні стратегії розбудови миру та поліпшити підзвітність і операційну діяльність для кінцевої мети – зміцнення верховенства права та прав людини в постконфліктних сценаріях[3Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Після цього було вжито конкретних заходів, пов'язаних із проблемами роззброєння, демобілізації та реінтеграції, і зрештою, у 2005 році, Генеральною асамблеєю ООН було створено Комісію з розбудови миру. Розробляється чотиривекторний підхід до постконфліктної трансформації: гарантія фізичної безпеки (роззброєння, демобілізація та реінтеграція; маргіналізація екстремістів; маргіналізація деструктивних сил); посередництво в політичному конфлікті – через бюлетені, а не кулі; економічний розвиток; верховенство права.

У 2007 році Комітет з питань політики Генерального секретаря визначив розбудову миру як: «Спектр заходів, спрямованих на зменшення ризику виникнення або повторення конфлікту шляхом посилення національної спроможності на всіх рівнях для врегулювання конфлікту, а також закладення основи для сталого миру та розвитку. Стратегії розбудови миру повинні бути узгодженими і пристосованими до конкретних потреб відповідної країни, ґрунтуватися на активній національній участі та містити комплекс ретельно відібраних пріоритетних, послідовних і порівняно вузьких заходів, спрямованих на досягнення зазначених вище цілей».

Так ми переходимо до поняття ліберального миру, який як аналітична категорія, тлумачиться в працях Роланда Періса, Олівера Річмонда, Роджера Мак Гінті, Яна Селбі, що є провідними дослідниками з проблематики сфери

міжнародної миротворчої діяльності, де ключовою темою для обговорення є поняття ліберальної розбудови миру.

Отже, під ліберальним миром розуміють парадигму, концепцію чи підхід, який включає проекти на підтримку миру широкого спектру дій, в рамках якого внутрішніми та міжнародними суб'єктами відбувається пошук шляхів відбудови держави і суспільства, що опинились в сценаріях конфлікту чи постконфлікту.[5] Згідно з Порядком денним для миру під постконфліктною відбудовою ми маємо розуміти розбудову миру, як багатоетапний процес, а не окремо миротворчу діяльність, як переговори чи підтримання миру. Розбудова миру визначається, як заходи, що спрямовані на виявлення і підтримання структур, які сприятимуть зміцненню та укріпленню миру, з метою уникнення відновлення конфлікту «заходи, яких вживають після завершення конфлікту, з метою відновлення основ миру і надання інструментів для того, щоб на цих основах можна було збудувати дещо більш значне, аніж просто відсутність війни»[Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Витоки до зародження поняття ліберального миру сучасні теоретики відшукують у ліберальних теоріях минулого, починаючи від мислителів Древнього Риму Тита Лівія та Марка Аврелія, продовжуючи епохою Відродження Нікколою Маккіавелі, що в трактаті про «Міркуваннях про першу декаду Тита Лівія» окреслив принципи республіканського правління. Ключовий теоретик ліберальної розбудови миру Роланд Періс ґрунтує свої дослідження на тезах Джона Локка, який в епоху Просвітництва у своїй теорії суспільного контракту виходив із природного стану людства, де окрема людина має право на життя, рівність, свободу та приватну власність, де порушення чи утискання таких прав може призвести до помсти, яка в свою чергу може викликати війну. А також у звертає свою увагу на утопічну теорію вічного миру Іммануїла Канта, досягнення якого бачиться через перехід та взаємозв'язок, єдність, що включає в себе: державне громадянство людей у складі народу, міжнародне право держав у їх відносинах одна з одною та право всесвітнього громадянства.

Дискурс ліберального миру формують ряд ґрунтовних досліджень, які зосереджуються на ліберальній його сутності щодо якої існує глобальний (або західний) консенсус і який в свою чергу ґрунтується на децентралізованому плюралізмі організацій, незалежно від конкретних шляхів припинення війн.

Ідея постконфліктної розбудови миру, що полягає в досягненні стабільного внутрішнього порядку, за думкою Ютерзонке, є основою суспільного договору між державами та їх громадянами, який є фундаментом сучасної держави. Дискурс теорії державності, який виник у процесі сучасного державотворення, обертається довкола трьох взаємопов'язаних наративів держави, які охоплюють її ключові функції гарантування безпеки, добробуту та представництва[94]. (Додаток 1)

1.2. Концептуалізація поняття «місцева» миротворча діяльність

Для використання методів урегулювання спорів та управління конфліктами, що базуються на усталеній практиці та місцевій традиції має ім'я «місцева та традиційна миротворча діяльність»[87] і потребує ретельного осмислення.

Зародження визначення «місцева» миротворча діяльність (indigenous peacemaking) формується завдяки опору та активності корінних народів в період після завершення Холодної війни, коли зростає визнання ідей, традиційної і місцевої миротворчості та врегулювання спорів в умовах громадянських воєн. Для того, щоб зануритися в історії формування поняття «місцевий» нам необхідно осмислити термін «корінні народи».

Термін «корінні народи» (indigenous peoples) вживається стосовно народів, які проживають в багатоетнічних суспільствах незалежних держав і що за народженням походить від мешканців, що населяли території чи географічну область до якої належала ця держава. За своєю суттю термін є відзеркаленням епохи колоніалізму, яка тривала в період з XV по XX

століття. В етнографічній та антропологічній літературі вживаються терміни «аборигени», «автохтони», «тубільці», проте в міжнародних юридичних документах вони не використовуються.

Термін «корінні народи» згадується у низці нормативно-правових документів ООН та інших міжнародних організацій. До прикладу у 1957 році була прийнята Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) № 107 «Про захист та інтеграцію корінного та іншого населення, що веде племінний і напівплемінний спосіб життя, в незалежних країнах». У 1981 році резолюцією Генеральної Асамблеї ООН започатковується Міжнародний день миру (21 вересня), який проголошений в ім'я зміцнення ідеалів миру, як всередині, так і між усіма націями і народами. У серпні 1982 році було вперше скликано нараду Робочої групи корінних народів ООН та створено Підкомісію з попередження дискримінації та захисту меншин Комісії з прав людини.

Переходячи до сучасної дефініції «корінні народи» звернемося до визначення, яке застосовується у Резолюції 61/295 Генеральної Асамблеї ООН від 13 вересня 2007 року «корінний народ складається з теперішніх нащадків народів, які проживали на нинішній території всієї або частини будь-якої країни в момент, коли до неї прибули з інших частин світу особи іншої культури та етнічного походження, які підкорили їх і поставили в залежне і колоніальне становище шляхом завоювання, колонізації та інших засобів; на теперішній час ці народи живуть більш відповідно до своїх особливих звичаїв і соціальних, економічних і культурних традицій, ніж з інститутами країни, частиною якої вони є, при державній структурі, яка ґрунтується головним чином на національних, соціальних і культурних особливостях інших панівних верств населення»[10].

Викристалізовується чіткіший напрямок руху до формування поняття «місцева» миротворча діяльність. Таким тенденціям сприяє той факт, що у період з 1994 по 2004 роки оголошує Міжнародним десятиріччям корінних народів світу, породжуючи низку дебатів в різних наукових та політичних

колах навколо питання їхніх прав. Суб'єкти міжнародних відносин, що беруть участь у процесах міжнародного розвитку поживаються в своєму інтересі до практик і традицій місцевої миротворчої діяльності. До прикладу, Міністерство міжнародного розвитку Великої Британії виділило кошти на проектну роботу з корінними громадами з метою поширення їхніх поглядів і думок, сприяння в обміні інформацією та покращення комунікації створивши Міністерство закордонних справ у справах Співдружності Націй у 2006 році. Міжамериканський банк розвитку засновує Підрозділ у справах розвитку корінних народів та громад і розробив Стратегію розвитку корінних народів. Міжнародна організація праці фінансує програму дослідження, що присвячена корінним народам та боротьбі з бідністю. Міжнародне неурядове громадське об'єднання «Оксфам» розробляє Стратегічний план, що покликаний займатися питаннями прав корінних народів. Світовий банк пропонує навчальне відео «Побудова соціального капіталу через кола, причетні до миротворчої діяльності», у якому ці кола виконують функцію «місцевого традиційного механізму комунікації та формування спільних цінностей, досягнення консенсусу та врегулювання конфлікту, що був ядром попередніх партисипативних форм державного управління» [87].

Теоретики та практики у сфері врегулювання та трансформації конфліктів підкреслюють важливість культури у питанні вирішення конфлікту. Така теоретична думка вважає, що оскільки конфлікт часто має культурно обумовлений характер, необхідно враховуючи культурний компонент забезпечити засоби, що будуть спрямовані на врегулювання конфлікту. Наприклад, Джон Пол Ледерак у своєму понятті «стимуляційного навчання» відкидає ідею того, що так звані експерти з питання вирішення конфліктів мають монополію на здоровий глузд, він підкреслює значення місцевих ресурсів у діяльності, що спрямована на розбудову миру[36].

Широку підтримку здобуло альтернативне врегулювання спорів, такі, як кола примирення, фасилітація, діалог, оскільки вони узгоджуються з багатьма властивостями місцевих і традиційних підходів до миротворчої

діяльності. Підходи, що зробили наголос на діалозі та соціальній справедливості та трансформації конфлікту, отримали значну підтримку, оскільки в них наголошується популяризується на тому, що сторони можуть досягти взаємної вигоди, а постійні відносини – кращі, ніж одноразові перемоги, і, до того ж, треті сторони можуть бути корисними в ролі запрошених фасилітаторів, а не односторонніх інтервентів. Правові системи деяких країн інституціоналізують методи альтернативного врегулювання спорів, чим запезпечують їхню популяризацію. До таких країн відноситься США, Канада, Нова Зеландія.

Одночасно міжнародними донорами вкладались значні кошти в питання подолання недостатнього розвитку, що мало певною мірою зміцнити потенціал до вирішення майбутніх проблем. Так виникає ідея сталості, що посилює інтерес до традиційних і місцевих підходів до миротворчої діяльності. Методи сталого розвитку часто віддавали пріоритет завданням досягнення гармонії в навколишньому середовищі та екологічного балансу, що також лежало в основі багатьох традиційних підходів до миротворчої діяльності. Загалом, ситуація довкола політики розвитку та втручання в конфлікти свідчила про гостру необхідність комплексних підходів до врегулювання конфлікту, який вийшов за межі звичайних проявів.

В лоні міжнародної спільноти зростає усвідомлення щодо складності етнонаціональних конфліктів і в необхідності потреби в застосуванні багатосторонніх підходів до врегулювання конфліктів, що також пов'язане зі збільшенням уваги до переваг традиційних та місцевих підходів до миротворчої діяльності.

На інституційному рівні Програма розвитку ООН створила Бюро з попередження конфліктів та відновлення, а Агентство США з міжнародного розвитку відкрило Офіс із питань управління конфліктами та пом'якшення їх наслідків.

Зростає кількість ініціатив, що спрямовані на підтримку миру, що проводилися зовнішніми суб'єктами миротворчої діяльності та внутрішніми

поборниками миру. На думку британського дослідника ліберального миру Роджера Мак Гінті «Питання миру більше вже не належали до виключної компетенції 1-го та 2-го рівнів дипломатії; 3-й рівень, представлений суб'єктами громадянського суспільства та політичними діячами (і їхніми методами), також мав зіграти певну роль. Тому умови, у яких надавалася підтримка миротворчим ініціативам, більше формувалися під впливом ідей культурної сприйнятливості та місцевих підходів до миротворчої діяльності».[87.С.141]

Повертаючись до поняття «місцевої миротворчої діяльності» варто додати, що не існує тісного зв'язку між працями в галузі врегулювання конфліктів та працями з соціальної антропології війни та практик миру в традиційних суспільствах, тому найчастіше ці дисципліни послуговуються різними термінами та науковими концепціями досліджуючи при цьому подібні явища.

Галузь врегулювання конфліктів послуговується термінологією, яка перекочувала з міжнародних відносин та політології, де більшість основних визначень об'єктів має своє походження від західних державницьких та інституціоналістських концепцій. Багато ортодоксальних або некритичних підходів до миротворчої діяльності та побудови миру робить наголос на державотворенні та реформуванні держави як на своїх основних методах.

Галузь соціальної антропології, яка в Україні взагалі розрізнено представлена інститутами етнографії та антропології чи соціології, заохочує використання інших інструментів, що зосереджує свою увагу на дослідженні родинних груп, висхідних процесів та моделей поведінки, місцевих практик і ритуалів, оминаючи динамічне глобальне середовище. Характеризується концентрацією уваги на надзвичайно специфічних суспільствах не вдаючись до глобальних порівнянь.

Натомість з позиції кількісного та якісного поглядів теоретичного матеріалу дисципліна врегулювання конфліктів робить спроби узагальнити твердження про причини та наслідки війни, орієнтуючись на політику.

Роджер Мак Гінті у своїх розмірковуваннях на тему міждисциплінарності соціальної антропології війни та галузі врегулювання конфліктів приходить до думки, що «...зосередженість останньої (соціальної антропології) на ключових соціальних маркерах і ритуалах суспільств може видатися дещо дотичною до першої (навіть оберненою до неї), що значною мірою обумовлено раціональним вибором та економетричною спрямованістю суспільних наук»[87. С. 146].

Спільним для досліджень обох галузей є співпраця у питаннях формування та збереження ідентичностей, хоча тривалий час питання етнічної належності та ідентичності були основними елементами соціальної антропології, з 1980-х років у західних суспільних науках відбувається явище, яке Дональд Горовіц описав терміном «перевідкриття етнічної належності»[73], започаткувавши та розробивши напрям суспільної науки, як етнічна конфліктологія.

Вивчаючи причини етнополітичних конфліктів Горовіц звертається до примордіалістської (примордіальний можна трактувати, як споконвічний, прадавній) школи етогенезу націй (Едвард Шилз, Кліфорд Гіртц, П'єр ван ден Берг), в центрі уваги якої стоїть етнічність, що розглядається як форма, результат еволюції кровної, біологічної спорідненості[26]. Звертаючись до вивчення причин етнополітичних конфліктів, Горовіц, наполягає на тезі, що чинники конфлікту не слід трактувати лише економічно чи соціально-психологічно. Вчений намагається синтезувати примордіальний та інструменталістський підходів до розуміння феномена етнічності. На думку Горовіца, етнічна належність є примордіальною в контексті того, що вона є даною «за фактом» народження, передуючою, і є незмінною. Вплив кровного зв'язку має силу перш за все з огляду на первинну соціалізацію індивіда у ранньому віці, а також через виникнення в наслідок цього відчуття схожості з представниками своєї групи. Оскільки етнічна належність є передуючою, то в певних умовах вона може превалювати над соціальним статусом індивіда і його ідентифікацією за класово-соціальними ознаками[20]. Багато вчених

запропонувало розглядати етнічну належність та ідентичність як рушійні сили виникнення і збереження конфліктів.

Проте така актуалізація етнічного компоненту в дослідженнях конфлікту надала додатковий поштовх для зростання досліджень, що прагнуть пояснити зростання кількості громадянських воєн після Холодної війни. Наприклад, Самюел Гантінгтон у праці «Зіткнення цивілізацій», стверджує, що після Холодної війни політика у світі стала багатополусною та поліцивілізаційною і що віднині важливі відмінності між людьми вже не ідеологічні, політичні чи економічні, а це культурні відмінності, де етнічні конфлікти також є проявом культурних розривів, що утворюються між різними суспільствами. На його думку ми знаходимося в періоді нової цивілізаційної кризи, де, до прикладу, виникнення міжетнічних протиріч у Боснії та Герцеговині є розривом між єврохристиянською та азійсько-мусульманською цивілізаціями. «Під впливом модернізації, глобальна політика зараз вибудовується по-новому, відповідно до напрямку розвитку культури. Народи і країни зі схожими культурами об'єднуються, народи і країни з різними культурами розпадаються на частини. Об'єднання з загальними ідеологічними установками або згуртувалися навколо наддержав йдуть зі сцени, поступаючись місцем новим союзам, згуртувати на основі спільності культури і цивілізації. Політичні кордони все частіше коригуються, щоб співпасти з культурними: етнічним, релігійними та цивілізаційними»[53. С.185].

Низка вчених пропонувало розглядати етнічну належність та ідентичність як рушійні сили виникнення конфліктів, хоча деякі з них в даному контексті намагались визначити, що притаманно власне модерним націям. До прикладу, згідно концепціям Волкера Коннора, етнічність це почуття, яке перебуває за межами раціонального осмислення та має давні історичні корені. Почуття спільності походження, згідно вченого, це явище психологічне чи соціально-психологічне, а корені цієї спільності є позаісторичними. На основі етнічності виникає національне відчуття, яке

також має ознаки ірраціонального. Нація за Коннором це модерний варіант оформлення етнічної групи. «Націю об'єднує «не хронологічна чи фактична історія, а почуття чи відчуття цієї історії [...] яке дає членам нації інтуїтивну впевненість в особливому походженні та становленні [їхньої] групи»[69]. Волкер Коннор певні аспекти національної свідомості об'єднує одним терміном «етнонаціоналізм».

Натхнений підходом П'єра Бурдьє до аналізу зв'язку між соціальною структурою та тим, як індивіди конструюють соціальну реальність, дослідник Роджерс Брубейкер вдається до критики понять якими оперує примордіалістська школа. Заявляючи, що безумовно не можливо ігнорувати примордіалізм здорового глузду, проте це не означає, що ми повинні просто відтворювати його в науковому аналізі та політичних оцінках. Згідно Брубейкеру, етнічний конфлікт, краще називати етнізованим або етнічно фреймованим конфліктом, що такий конфлікт не обов'язково розуміти, як конфлікт між етнічними групами, так само як і расовий (який варто фреймувати як расовий) конфлікт, не потрібно розуміти як конфлікт між расами, а національно фреймований конфлікт — як конфлікт між націями. Він наголошує, що учасники таких конфліктів регулярно представляють етнічні, расові і національні конфлікти в примордіалістських термінах. Що учасники часто сприймають етнічні групи, раси або нації як дійових осіб — героїв та мучеників таких сутичок, проте це не означає, що аналітики мають вчиняти так само. Вчений вважає, що маючи серйозне ставлення до поширених категорій та уявлень учасників, оскільки вони частково складають об'єкт дослідження, аналітикам все ж необхідно критично сприймати категорії етнополітичної практики, як власних категорій соціального аналізу. «Не кажучи вже про загальну надійність етнічного здорового глузду як поради в практиці соціального аналізу, ми маємо пам'ятати, що пояснення учасників — особливо спеціалістів з етнічності, такий як дільків на ниві етнополітики, які, на відмінну від непрофесіоналів, можуть жити не лише «заради» етнічності, але й «з» етнічністю...»[14. С.27],

що на думку Брубейкера, де він погоджується з П'єром Бурд'є, часто носить перформативний характер.

Аналізуючи літературу з соціальної антропології та заразом галузі миротворчої діяльності дослідник Роджер Мак Гінті, виділяє чотири напрямки в яких проводяться дослідження: I. ритуали війни та практик миру; II. управлінські процеси та структури; III. міжкультурна комунікація та норми обміну; IV. компенсації в рамках миротворчої діяльності.

Для кращого розуміння масиву західних джерел та з метою наведення прикладів, ми розробили таблицю в яку помістили дві категорії — соціальна антропологія та миротворча діяльність, чотири напрямки в рамках яких проводять дослідження та перелік авторів і робіт, що займаються даними питаннями, згідно класифікації Мак Гінті[87].

Таблиця 1

	Соціальна антропологія	Миротворча діяльність
Ритуали війни та практики миру	Ендрю П. Вейда «Війна маорі» 1960 р., «Війна з екологічного погляду: стійкість, зміни та адаптивні процеси в трьох суспільствах Океанії» 1976 р. Сінклер Діннен «Переможці та переможені: політика та безлад на Соломонових Островах у 2000–2002 рр.» (2002 р.), журнал «Journal of Pacific	Брюс Біггс «Шлюб у маорі: спроба відродження» 1960 р Жан Л. Бріггс «Урегулювання конфліктів у сучасній громаді ескімосів» 2000 р. Реймонд Фірт «Економіка новозеландських маорі» 1973 р.

	<p>History», № 37</p> <p>Дік Скотт «Запитай у тієї гори: історія Паріхаки» 1998 р.</p> <p>Л. Дональд «Особливості війни та миру в системі «мисливець–збирачі»: північно-західне узбережжя Південної Америки» (2000 р.), збірник «Мисливці та збирачі в сучасному світі» за ред. Пітера Швейцера, Меган Бізель та Роберта Хічкока</p> <p>Елсдон Бест «Замітки про мистецтво війни» 2001 р.</p> <p>Едвін Барроуз та Майк Воллес «Готем: історія Нью-Йорка до 1898 р.» 2000 р.</p>	
Управлінські процеси та структури	<p>Роджер М. Кісінг «Традиція та конфронтація: боротьба квайо за культурну автономію» 1992 р.</p> <p>За ред. Джеффри М. Вайта</p>	<p>І. Фута Хелу «Традиції та належне врядування» 1997 р.</p> <p>Тун Ван Мейджл «Нова хвиля вождів маорі: делегування як стратегія</p>

	<p>та Ламонта Ліндстрома: Вожді на сьогодні: особливості традиційного тихоокеанського лідерства та постколоніальних держав (1997 р.</p>	<p>підтримки племінної влади» (1997 р.), збірник «Сучасні вожді», за ред. Вайта та Ліндстрома</p>
<p>Міжкультурна комунікація та форми обміну</p>	<p>КаренВатсон-Гегео та Джеффри Вайт «Вивільнення: аналіз конфліктів у тихоокеанських суспільствах» 1990 р.</p> <p>Мейсон Х. Дьюрі «Темана, те каванатанга: політика самовизначення маорі» 1998 р.</p> <p>Пол Сіллітоу та Робін Вілсон «Гра в Тихоокеанському вогняному колі: переговори та знання в Папуа-Новій Гвінеї» (2003 р.), збірник «Обговорення місцевих знань: роль влади та ідентичності в розвитку.</p> <p>Ендрю Ворд «Наші кості</p>	<p>Роберт Вільямс «Об'єднання зусиль: багатокультурний конституціоналізм у поглядах корінних народів Північної Америки на право та мир» (1994 р.), журнал «California Law Review», № 82</p> <p>Реймонд Коуін «Міжкультурні переговори» (2001 р.), збірник «Турбулентний мир: труднощі врегулювання міжнародних конфліктів» за ред. Крістофера Крокера, Фен Хемпсон та Памели Аалл</p> <p>Ентоні Ваніс-Сент Джон «Думай глобально та дій</p>

	розкидані: різанина в Канпурі та повстання сипаїв 1857 р.» 2004	локально» (2003 р.), журнал «Negotiation Journal» Юджин Оган «Бугенвільський конфлікт: погляд наспі» (1999 р.), Інститут тихоокеанських та азійських досліджень, Дискусійний документ Австралійського національного університету, № 99(3). Жан Шено «Політична культура канаків та французька політична практика: загальні роздуми про кризу в Новій Каледонії» 1988 р.
Компенсація	Дуглас Олівер «Суспільство Соломонових Островів: спорідненість та лідерство в сіваї, що мешкають на острові Бугенвіль» 1955 р. Ендрю П. Вейда «Війна маорі» 1960 р., «Війна з	Джоан Метге «Маорі Нової Зеландії» 1971 р. Л. Дональд «Особливості війни та миру в системі «мисливець–збирачі»: північно-західне узбережжя Південної Америки» (2000 р.),

	<p>екологічного погляду: стійкість, зміни та адаптивні процеси в трьох суспільствах Океанії» 1976 р.</p> <p>Девід Еткін «Конкуренція та держави Меланезії: чому квайо продовжують висувати претензії» (1999 р.), журнал «The Contemporary Pacific», № 2</p> <p>Росс Макдональд «Гроші зводять з розуму: традиції та зміни на Соломонових Островах» 2003 р.</p>	<p>збірник «Мисливці та збирачі в сучасному світі» за ред. Пітера Швейцера, Меган Бізель та Роберта Хічкока</p> <p>Дж. Френкель «Маніпулювання традиціями: від повстання – до проведення миротворчої операції на Соломонових Островах» 2004 р.</p> <p>Сінклер Діннен «Переможці та переможені: політика та безлад на Соломонових Островах у 2000–2002 рр.» (2002 р.), журнал «Journal of Pacific History», № 37</p>
--	--	---

Для того, щоб концептуалізувати поняття традиційної та місцевої миротворчої діяльності, варто зупинити свою увагу на наступних аспектах.

Хоча й існує тенденція до об'єднання термінів «традиційний» та «місцевий», вони не взаємозаміняють, проте певною мірою дублюють один одного. «Традиційний» в даному контексті означає, що практика чи норма має достатньо довгу історію застосування. «Місцевий» — діяльність або норма має місцеве походження, хоча зауважимо, що місцеві норми та діяльність не обов'язково є традиційними. Зважаючи, що місцеві групи, як і

всі людські громади, перебувають у постійному процесі адаптації до соціального середовища. Внутрішньогрупове та міжгрупове соціальне функціонування це глибоко вкорінені практики, що характеризуються впливом нових або зовнішніх інноваційних практик та ідей. Місцеві громади спроможні застосовувати нові методи соціальної, політичної та економічної взаємодії або пристосування до них, куди входить і підхід до миротворчої діяльності.

Одночасно ми маємо на увазі також думку, що традиційна чи місцева миротворча діяльність та їхня автентичність не обов'язково має прирівнюватися до абсолютно корисної на протигагу західним підходам, досліднику конче необхідно ретельно перевіряти свої припущення на предмет актуальності та відповідності. Багато традиційних підходів до практик миру виділяються своїм консерватизмом, та можуть використовуватися для забезпечення соціального конформізму та придушення громадської активності, зміцнення влади.

Аналізуючи тенденції щодо надання переваги місцевим нормам в питанні миротворчості важливо відмітити, що в розрізі нерівномірних процесів розвитку, переміщення населення та доступу до сучасних видів зброї, вони виявилися неспроможними попередити кровопролитні конфлікти в багатьох регіонах. Одночасно вдаючись до хитрощів задля отримання доступу до фінансування або привілеїв місцеві суб'єкти миротворчого процесу можуть вводити в оману і поспіхом вигадувати поняття «традиційного» та «місцевого».

Також ключовим моментом у концептуалізації місцевої миротворчої діяльності є те, що західна миротворча діяльність і місцева не є дискретними категоріями. Маг Гінті стверджує «Побудова занадто спрощених дихотомій західної політичної правової раціональної сфери та незахідної психологічної моральної емоційної сфери може навіть посилити відчуття культурного імперіалізму [...]вплив з боку аутгруп (або членів інгрупи, які прагнуть змінити суспільний устрій) та переговори з ними є постійною ознакою всіх

суспільств. Беручи до уваги глобалізацію та складну взаємозалежність, надзвичайно важко уявити «герметично» ізольовані традиційні суспільства, що характеризуються абсолютною однорідністю»[87. С.148].

Відштовхуючись від наведених міркувань, необхідно визначити, які існують перспективи синтезу західного, місцевого та традиційного варіантів миру або наскільки такі форми миру можуть співіснувати одна з одною.

1.3. Обґрунтування методів, опис методики та процедур соціологічного дослідження

Ми вирішили розглянути можливі джерела пошуку потенціалу місцевої миротворчості з такого кута зору, щоб шукати їх у теперішній реальності або в діях, що мають пролонгований ефект. Наприклад, звернутися до ініціатив, які здійснюються благодійними організаціями і прослідкувати їхній вплив. Зважаючи на досвід соціального антрополога Магнуса Марседена[**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**], досвід якого ми згадували у попередньому підрозділі. Нагадаємо, що дослідник знайшов зв'язок між довготривалими гуманітарними інтервенціями (як він їх називає) і впливом цих кампаній на поведінку афганських торговців в майбутньому. На їхню комунікативну здатність до щоденної дипломатії, на самоідентифікацію, та й до форм лояльності та згуртованості.

Під час нашого дослідження ми не мали змоги проводити повномасштабне етнографічне дослідження, організовувати експедицію та спостерігати довготривало за поведінкою конкретної громади чи досвідом такої громади з благодійними організаціями. Ми пішли іншим шляхом, залучивши до свого дослідження метод дискурс-аналізу.

Щоб зрозуміти логіку нашого соціологічного дослідження ми пропонуємо задатись наступним питанням — чи може миротворення (наприклад, у вигляді розбудови миру чи прагненні до миру, де мир розглядається, як ідея) розглядатись чимось на кшталт соціального конструкту? Наприклад, якщо виходити з думок австрійського та

американського соціологів Пітера Бергера і Томаса Лукмана, то соціальним конструктом є ідея, що сприймається як загальноприйнята, природна, зрозуміла, але разом з тим вона залишається штучно сконструйованим культурним артефактом того чи іншого суспільства чи групи. Згідно соціального конструктивізму людина, що керується своїм світосприйняттям і здоровим глуздом, здатна приймати чи заперечувати ті чи інші конструкти, які не є детермінованими, а лише покликані спрощувати трактування соціальної реальності[12].

Автори також вважають, що людина в силу своїх можливостей до пізнання не може визначити для себе всю розлогість, широту дійсності, не дивлячись на це, що вона розглядає себе світ навколо себе як об'єктивний, пізнаний і знайомий для себе в силу наявності в її світосприйнятті певних конструктів. В нашій роботі ми розглядаємо соціальний конструктивізм, швидше у формі наукового принципу, з огляду на дискурсивний світ, ніж як самостійну теорію. Для нас важливо твердження конструктивізму про те, що висловлювання — це не лише слова і мовні акти, а це елементи з яких складається соціальні стосунки, уявлення «себе» та «інших», різні аспекти особистості, що відтворюються в кожному комунікативному акті. Стверджується, що спосіб спілкування не лише відображає світ, ідентичність і соціальні взаємовідносини, але й грає активну роль в його створенні та змінах, де соціальна реальність є одночасно об'єктивною та суб'єктивною.

Бергер і Лукман зазначають, що реальність повсякденності створюється тими феноменами і подіями, які актуальні та впливові у даний момент. Ми вважаємо, це твердження важливим в контексті нашого дослідження ймовірного потенціалу до миротворчості в Україні, що може бути закладений через взаємодію груп людей, окремих осіб з різноманітними програмами програмами з реінтеграції, відбудови, діалогу, що спонсоруються урядом чи міжнародними благодійними чи інвестиційними організаціями. Чи може бути сконструйована миротворча реальність через дискурс розбудови миру,

що несуть в собі урядові програми, наприклад, як Державна цільова програма відновлення та розбудови миру в східних регіонах України[2].

Для нашого дослідження важлива думка конструктивістів, що використання мови та інших засобів висловлювання волею або неволею викривляють реальні факти дійсності, які грають роль фундаменту конструкта.

Таким чином у даному дослідженні потенціалу місцевої миротворчості ми розглядаємо благодійні організації такими, що несуть в собі конструкт миротворчості. Бергер і Лукман пропонують ділити конструкти за принципом часу та існування. І виділяють традиційні конструкти — поняття, що вже усталені в суспільстві та ними активно користуються. Благодійні, міжнародні та регіональні організації, що займаються підтримкою населення володіють дискурсом «мир», «рівність», «взаємодопомога». А також, ситуативними конструктами — поняттями, що виникають як відповідь на ситуацію. Наприклад, «транзит», «переселенці». Нам видається, що соціально-конструктивістський підхід в даному дослідженні релевантний.

Методи

У авторському соціологічному дослідженні вирішили за доцільне застосування методу дискурс-аналізу до якого, до слова сказати, існує декілька міждисциплінарних підходів, які можуть бути застосовані в залежності від сфери соціального життя. Зазвичай поєднують наступні центральні підходи: теорію Ернесто Лакто і Шанталь Муфф, критичний дискурс-аналіз Нормана Феркло і дискурсивну психологію. Дослідники Філіпс і Йоргенсен у своїй роботі «Дискурс-аналіз: теорія та методи» зазначають, що ключові предтечі соціального конструктивізму ґрунтуються у французькій теорії постструктуралізму. Вони розуміють соціальний конструктивізм як достатньо широку категорію і додають, що усі три вищезгадані підходи належать до структуралістської та постструктуралістської теорії мови[56].

Обопільної думки щодо визначення поняття дискурс не існує. Дискурс є об'єктом для дуже багатьох дисциплін починаючи від лінгвістики і закінчуючи юриспруденцією. Виходячи з перекладів французького значення слова, звідки воно походить, словники дають визначення дискурсу — як єдності мовної практики і надмовних факторів, що необхідний для розуміння тексту. Розуміння, що таке дискурс змінюється не лише від дисципліни до дисципліни, проте й по-міри розвитку думки теоретиків всередині якогось напрямку. Наприклад, Мішель Фуко у ранніх своїх роботах в 1960-х рр. відштовхується від культурно-історичного підходу і першопочатково розумів дискурс, як висловлювання про речі і світ. Аналізуючи появу дискурсу безумства в XVII та XVIII ст., що зробило можливість його інституалізувати та взяти під контроль держави, Фуко стверджує, що будь-яка суб'єктивність контролюється через структури влади, уособлені в державних апаратах. І він підкреслює, що дискурс, в якому конструюється суб'єкт не є універсальним, а завжди історично специфічний. Тобто він має на увазі особливий контекст існування мови і речей, а саме суспільна практика, яка розглядалась, з однієї сторони, в історичному і культурному планах, а з іншої — в соціальному, як стосунки влади і управління[52].

В пізніших роботах Пізніше Фуко вдається до аналізу тих умов, які обумовлюють життя мови і речей (правила, що нормують мову, практики в яких речі і правила утворюються і функціонують). На даному етапі Фуко розглядає дискурс як певну практику, яка підпорядковується правилам. Наступним кроком дослідника був перехід від до аналізу владні стосунки. Так виникає поняття диспозитиву, яке він більш предметно розглянув на матеріалі історії сексуальності. Разом з тим Фуко критикує традиційні уявлення. Відповідно до чого поняття дискурсу розгалуджується у два різних значення:

- 1) публічний дискурс — визначається суспільною свідомістю, що обговорюється в науковій і філософській літературі;

2) прихований дискурс — що дослідник відтворює в якості істинної справи речей.

Отже, його напрям розвитку думки рухається від публічних дискурсів-знань до прихованих дискурсивних-практик і від них обох до таких соціальних практик, що дозволяють зрозуміти, як явища, що цікавлять дослідника (сексуальність чи безумство) реалізуються, існують трансформуються, вступають у взаємодію з іншими явищами.

Відтак ідеї Фуко лягли в основу такого напрямку, як критичний дискурс-аналіз. Метою якого є аналіз лінгвістичних складових соціальних інтенцій для виявлення прихованих намірів та інтересів системі соціальних відносин і результату їх впливу на цю систему.

Однією з відправних точок руху в різних підходах до дискурс-аналізу є думка, котру розвинув лінгвістичний структуралізм, що ми отримуємо доступ до реальності через мову. До прикладу, Фердинан де Сосюр засновник структурної лінгвістики, розділяє мовну діяльність на «лонджи» — структура, мережа знаків, що надають значення один одному (*langue*) і «пароле» (*parole*) — мовлення — ситуативне застосування мови. Те, як ми мовою користуємось в житті. «Розділяючи мову і мовлення, ми тим самим відділяємо соціальне від індивідуального, суттєве від побічного та більш менш випадкового»[43].

Підсумовуючи додамо, що не усі підходи дискурс-аналізу повністю погоджуються з ідеями постструктуралізму, проте знаходять єдністю у наступному: а) що мова — це не лише відображення існуючої реальності; б) мова структурована в паттерни або дискурси, існує цілий ряд систем або дискурсів, де значення міняються від дискурсу до дискурсу; в) ці дискурсивні паттерни створюються і трансформуються в дискурсивній практиці; г) за допомогою аналізу специфічних контекстів, необхідно досліджувати те, як підтримуються і змінюються ці паттерни.

Отже, теорія дискурсів Ернесто Лакло і Шанталь Муфф. Вона ґрунтується на тому, що дискурс формує соціальний світ за допомогою значень. Значення

мінливі оскільки мова не може бути статичною. Вони вважаю, що жоден дискурс не може бути закритим і завершеним, скоріше за все він постійно змінюється в процесі контакту з іншими дискурсами.

Головна ідея підходу полягає в тому, що в процесі мови йде постійна боротьба дискурсів. «Різні дискурси, кожен з яких є певним способом спілкування і розуміння соціального світу — задіяні у постійній боротьбі за те, щоб переважати. Вони прагнуть закріпити своє значення в мові»[56. С. 26] Під перевагою треба розуміти переважання однієї точки зору. Отже, йде боротьба за фіксацію.

Лакло і Муфф розглядають слово, розглядається, як елемент. А моментами вони називають — слово, що застосоване в конкретному артикуляційному акті. Відтак слово набуває значення в конкретному артикуляційному акті. В одному такому артикуляційному акті одночасно можуть бути присутні декілька дискурсів і як правило вони існують одночасно.

Також вони розділяють цілі критичного дослідження, що полягають в аналізі співвідношення сили в суспільстві, формалізації норм, що описують кут зору на сприйняття цього співвідношення і соціальних змін.

На відмінну від Лакло і Муфф, Норман Феркло наполягає на тому, що дискурс є лише одним із безлічі аспектів будь-якої соціальної практики[56 С. 27]. Критичний дискурс-аналіз Нормана Феркло сконцентровується на дослідженні — змін. Конкретне використання мови завжди базується на більш ранніх структурах дискурсу, оскільки носії мови спираються на вже визначенні значення. Феркло акцентує на цьому увагу завдяки поняттю інтертекстуальність. Що він визначає, як механізм, за допомогою якого окремо взятий текст залучає елементи і дискурси інших текстів. Шляхом комбінування елементів різноманітних дискурсів, що використовуються мовою, можна змінити певний конкретний дискурс. І внаслідок цього змінити соціальний і культурний світ. За допомогою інтертекстуальності можна досліджувати і відтворення дискурсу і зміни в процесі нових комбінацій.

Натомість центральною метою дискурсивної психології є дослідити наскільки глибоко у своїй мовній взаємодії люди використовують доступні дискурси у створенні та обговоренні своїх уявлень про світ і свою ідентичність. Не дивлячись на назву, дискурсивна психологія це підхід до соціальної психології, що розробив спеціальний тип дискурс-аналізу для дослідження способів формування і змін особистості, його думок і емоцій в процесі соціальної взаємодії. А також прояснити роль таких процесів в соціальному та культурному відтворенні змін. Варто зауважити, що на відмінну від Лакло і Муффа, де люди лише суб'єкти дискурсу, в дискурсивній психології наголос стоїть на тому, що люди це одночасно продукт і його дискурсу, і в той самий час його творці.

Також в контексті нашого дослідження варто згадати і про техніку новинних публікацій британських газет ван Дейка, що описана в монографії «Дискурс еліти і расизму», вважається універсальною і підходить для аналізу будь-яких медіа текстів — політичних, соціальних. Тому що політичні тексти, подібні до новинних публікацій, можуть бути повністю розкладені на окремі складові, прийоми формування, що відповідають їх прагматичній задачі.

А також, вони мають спільні з новинними публікаціями жанрові особливості (логічно, семантично, риторично упорядковані). Такі тексти володіють певною окремою інтенцією і мають рівнозначний вплив на формування у населення соціальних і політичних знань та уявлення про світ. Таким чином, принципові для дискурс-аналізу характеристики новинних публікацій притаманні й політичним медіа-текстам.

Ван Дейк виділяє два напрямки аналізу дискурсів медіа-текстів: мікро і макро-аналіз. Дослідження на мікро-рівні це є по-суті вивчення семантичних елементів тексту, які вчений називає мікроструктурами статті та передбачає аналіз значень слів і речень, відношень і взаємозв'язків між реченнями, а також стилістичного і риторичного утворення значень. Автор методу зазначає, що на формування у читачів ментальних моделей (суб'єктивних

інтерпретацій події) впливає скоріше не загальна тема публікації, а ті формулювання, що використовуються журналістами[18].

Один з важливих фокусів дослідження семантики тексту є форми сполучення окремих його частин. Локальна взаємопов'язаність елементів тексту (наприклад, затвердження з релевантними фактами) може досягатися за рахунок узгодження часу, умов, причин, обставин. Разом з тим ван Дейк вказує на присутність в текстах таких складових, які розраховані на наявність у читачів якогось попереднього знання. Виявлення втрачених зв'язків між концептами і твердженнями, що усвідомлені для журналістів проте не актуалізовані для читачів. Інформація сприймається в залежності від знання про світ та переконання – це твердження теж необхідний компонент семантичного аналізу.

Тексту притаманна семантична єдність, цілісність. Цей тип взаємозв'язку забезпечується — темами. Наприклад, в новинних публікаціях вершину макроструктури — назва і перший параграф матеріалу. В цілому медіа-текст може бути представлений як послідовність тверджень, що розкривають зміст його основних тем.

Також до числа семантичного аналізу новин відносяться підтекст (те що мається на увазі). Інформація в медіа-тексті ніколи не може бути виражена повністю. Її завжди представляють з розрахунку на базові знання про світ, що має читач. Згідно досліднику ван Дейку аналіз підтексту завжди дає більше ніж вивчення того, що реально написано. Медіа текст є у таким собі ідеологічним айсбергом, у якому видно лише частину вершини[57]. Основне завдання, яке постає при вивченні тексту, - зрозуміти його ідеологічний план, той набір ідей та уявлень, за допомогою якого автор пояснює дійсність.

Методика проведення макроаналізу медіа-текстів за ван Дейком передбачає, що медіа-дискурс має ієрархічну структуру, що включає в себе компоненти, як заголовки, короткий огляд, головні події, контекст і історія подій. Семантичний зміст новин розкривається в перебігу тексту. Спочатку викладається найважливіша інформація — потім використовується певна

стратегія подання матеріалу, що називається «релевантною структурою подачі матеріалу»[17].

Послідовність представлення структурних компонентів може варіюватися в залежності від специфіки статті чи інтересів кореспондента:

- 1) Кожна складова тексту вимагає аналізу, оскільки — дискурс може проглядатись в кожній частині структури публікації;
- 2) Особливу увагу необхідно приділити цитатам, які вказують, чия позиція найбільш значуща для автора статті;
- 3) Як об'єкт аналізу виступає і стиль побудови тексту — як результат вибору між варіантами синтаксичної структури. Стилистичні форми також мають свій соціальний та ідеологічний підтекст і вказують на ставлення журналіста до події або до діючої особи;
- 4) Визначити установки автора.

Дискурс-аналіз направлений не лише на вивчення структури текстів, а направлений на виявлення підтекстних значень. Для виявлення такого підтекстного значення необхідно ставитись до тексту, піддаючи сумніву (аналізу) когнітивні, соціальні, політичні і культурні контексти публікації.

Підхід ван Дейка вимагає «розкладання по полицях» когнітивних уявлень журналістів в процесі вироблення ними новин і також читачів під час сприйняття такого тексту. Автор виділяє дві задіяні тут ментальні структури:

1. Значення тексту, що присутні в пам'яті як текст-уявлення (ситуативна або подієва модель);
2. Унікальне, особисте уявлення щодо описаної в тексті події носієм мови.

Варто зазначити, що одна з найбільш вагомих проблем в дискурс-аналізі є вибір одиниці аналізу. Дослідники схиляються до думки, що одиницями дискурс-аналізу має виступати макроструктура тексту, що відображає його загальний зміст.

Як ми відзначали раніше, розроблений і запропонований науковцем метод аналізу новинних публікацій є за своєю суттю універсальним і може

бути використаний для вивчення будь-яких текстів, що несуть інформаційний характер. Тому у своєму авторському дослідженні ми здійсним спробу застосувати схему аналізу запропоновану дослідником і з'ясувати чи є аналітичні записки міжнародного благодійного фонду носієм дискурсу ліберальної розбудови миру, а якщо такий дискурс присутній чи несе він в собі потенціал до миротворчої діяльності на місцях.

Висновки до розділу.

Даний розділ зосередився на становленні поняття ліберальної розбудови миру. Зупинився на етапах розвитку нормативно-правової бази Організації Об'єднаних Націй, що лежать в основі даної концепції. Були розглянуті більш ранні та теорії, наприклад, вплив примордіалістської школи на розвиток поняття місцева і традиційна миротворча діяльність. Ознайомились з історією виникнення понять утримання миру (peacekeeping), встановлення миру (peacemaking), розбудова миру (peacebuilding).

Розглянуті методи проведення якісного соціологічного дослідження дискурс-аналіз. Серед яких теорію дискурс аналізу теорія Ернесто Лакто і Шанталь Муфф, критичний дискурс-аналіз Нормана Феркло, дискурсивна психологія та техніку новинних публікацій ван Дейка. Для авторського соціологічного дослідження обрано дискурс-стрій Феркло.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕХРЕСТЯ ШЛЯХІВ: ДОСВІД «ЩОДЕННОЇ ДИПЛОМАТІЇ» ТА ЛІБЕРАЛЬНОЇ РОЗБУДОВИ МИРУ В КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

2.1 «Щоденна дипломатія», «фронтири» та «уявне прикордоння»

Досліджуючи джерельну базу у питаннях щодо можливих міждисциплінарних перетинів галузей міжнародних відносин та антропологічних досліджень миротворчих практик на місцях, ми виявили напрямок новітніх досліджень, що розглядає актуальність етнографічного підходу до вивчення дипломатії. Цей напрямок критично переоцінює існування уявлень, що дипломатія відділена від інших областей людського життя і що єдиними дійовими особами, котрі уповноважені та здібні здійснювати дипломатичні практики є представники національних держав чи елітних міжнародних організацій.

Ми звертаємо свою увагу на даний науковий напрямок з позиції пошуків закладеного ресурсу в ньому для розбудови миру, миротворчого потенціалу, на противагу викликам, котрим доводиться щодня реагувати громадянам, зважаючи на невщухаючий конфлікт на Сході України. Потрібно докладати зусиль у пошуках усіх додаткових засобів, методів, дослідницьких напрямків, галузей знань, що направлені на майбутнє примирення громад, окремо взятих осіб, що потенційно можуть забезпечити стійкіший мир у поєднанні з використанням механізмів ліберальної розбудови миру.

Отже, «щоденна дипломатія», як нова галузь, відображає природу антропологічної взаємодії з дипломатією. Вона ґрунтується на старих та нових працях в галузях політичної географії та критичної геополітики, які зосереджені на «популярних» формах геополітики, повсякденній дипломатії в загальному розумінні, історії та антропології. Дана галузь фокусується не лише на формальному дискурсі «дипломатії», а пропонує розширити та збагатити емпіричні матеріали дослідників, які займаються її вивченням у

тому аспекті, яку роль відіграє дипломатія у формуванні колективного та індивідуального самосприйняття. Ряд дослідників, що розробляють даний науковий напрямок, таких як Девід Генінг, Магнус Марсен та Діана Ібаньез-Тірадо, відкриваючи «щоденну дипломатію» для широкого кола дискусій та питань науковців, зафіксують роль, яку дипломатія відіграє в якості реєстра повсякденної практики окремих осіб і спільнот, що населяють, послуговуючись історичною термінологією, фронтири [81] імперій — прикордонні смуги, прикордоння, в ширшому значенні пограниччя. В своїх працях науковці вказують на те, як таке пограниччя формує способи спілкування всередині спільноти, що проживає в цих реаліях, тим самим фасилітуючи і медіуючи (від слів — фасилітація, медіація) стосунки. Дослідженнями співжиття на пост-конфліктних територіях, наприклад, займається антрополог, школи Антропології та Консервації Об'єднаного Королівства, лектор Університету Кенту Девід Геніг. Він вивчає етнічні та релігійні спільноти, групи, що мешкають на постсоціалістичному пограниччі, що пережили травми війни і адаптуються до нових реалій. У своїй статті «Everyday Diplomacy: Introduction to Special Issue», яка вийшла 2016 році у Кембриджському журналі з антропології, і яка присвячена розгляду релевантності даного міждисциплінарного підходу, говорять, що в багатьох джерелах, котрі орієнтовані на політику, існує постійне припущення, що найефективнішим способом проведення дипломатії в сучасному світі розглядаються ті, які існують за зачиненими дверима президентських офісів, посольств і міжнародних організацій, що діючі особи, представники країн чи організацій, що уповноважені діяти від імені дипломатії, є лише посередниками між великими гравцями. Що дипломатію усталено розумію і відносять, також, до техніки та практичних навичок, що використовує персонал дипломатичних представництв для досягнення інтересів міжнародних учасників, яких вони представляють. Ці методи включають планування стратегій і застосування тактик для досягнення мети побудови гармонійних стосунків в складних процесах багатосторонніх чи двосторонніх

перемовин. Національні держави, транснаціональні компанії, міжнародні спільноти та незалежні громадські організації використовують для таких цілей працівників — наймаючи їх, це власне і є дипломати. Проте поступово в дослідженнях з «популярної геополітики» чи «низової дипломатії» з'являється розуміння важливості ролі на міжнародній арені місцевих громад, так званих неелітних суб'єктів. Автори зауважують, що нещодавні події в Україні та Росії привертають увагу дослідників з міжнародних відносин до того, як національні держави прагнуть отримати підтримку на низовому рівні для своїх дипломатичних зусиль, а також для проведення проксі-воєн (proxy-war), на що широко посилаються як «публічна дипломатія», так і «популярна геополітика» [79.С.4]. Проте часто предметом цих досліджень є саме маніпуляції до яких вдаються місцеві громади чи неелітні суб'єкти національних держав чи міжнародних організацій. Натомість в центрі уваги «щоденної дипломатії» стоїть питання — яким чином учасники спільнот, яких торкнулись глобальні процеси, реалізують практику посередництва? Як практика посередництва, дипломатична щоденна практика впливає на їхнє життя? І пропонують вирішувати це питання етнографічно, розглядаючи широке коло сторін та учасників.

Ключ до такого сприйняття дипломатії, для авторів статті, лежить у логіці Вестфальської системи міжнародних відносин. Згідно цієї логіки, держава і територіально обмежений суверенітет, що складається з етнічної і расової чи націоналізованої політичної ідентичності, сприймається як щось само собою зрозуміле в якості відправної точки для аналізу відносин між політиками і геополітикою в цілому. Що ця тенденція породжує те, що зазвичай називають методологічним націоналізмом і що відтворює широко розповсюджені уявлення, що єдиними дійовими особами, що уповноважені здійснювати дипломатію є представники національної держави. На протипагу такому уявленню науковці задаються питанням, як можна вийти за межі таких рамок, щоб переосмислити повсякденні способи дипломатії і яку роль тут відіграє етнографія? Цитуючи Айвера Б. Неймана норвезького

політолога і соціального антрополога, зазначимо, що дипломатія це — опосередкований обмін між політиками і що слід запропонувати вивчати такі форми обміну, звертаючи увагу на «дипломатичні сторони», на яких фактично впливає дипломатія. Звернути увагу на етнографію інституційних практик взаємодії і спілкування визнаних часом, місцем і форматом зустрічей. Вказується тенденція в західній науковій думці до того, що приходить час переключити увагу з елітного І треку — дипломатії, на низовий III трек — міжособистісний трек, послуговуючись мовою дисципліни міжнародних відносин. З'являється ширше та всебічне розуміння дипломатії, як опосередкованого обміну між політиками і спільнотами, з акцентом на етнографію конкретних місць таких обмінів і взаємодії, що дозволяє вийти за межі Вестфальської структури в якості відправної точки аналізу і зосередити свою увагу на конкретних агентах, місцях і практиках дипломатії.

Поняття «щоденна дипломатія» на думку вчених, що зосередились на даній проблематиці, слід вважати, як таку, що розкриває способи, якими дипломатія розуміється, переживається, проживається, виконується і реалізується різними людьми в різних сферах діяльності і досвіду, серед яких, наприклад, стиль одягу, трудове життя і способи спілкування з «іншими». Одночасно вони розглядають наслідки прояву практик «посередництва» під час польових робіт в спірних регіонах. І мета полягає в описі та аналізі того, що щодня вимагається від різних груп людей, чиє життя сильно залежить від світової політики[79. С.6].

Розглядаючи новітні течії в дослідженні низових дипломатичних практик в західних антропологічних дослідженнях, нам слід звернути увагу на дискусії у вітчизняній науці, що відбуваються на тематику «фронтиру», «уявного прикордоння» та «пограниччя», яка згадувалася вище, і на перетинах якої розкреслює своє практичне поле «щоденна дипломатія».

У 2017 році в Києві відбувся перший міждисциплінарний воркшоп «Уявне пограниччя: інтерпретація культур та стратегія співжиття», який

ініціювали співробітнику відділу культурології Науково-дослідного Інституту українознавства МОН України. Фокус уваги семінару-практикуму був спрямований на осмислення життя людини в різноманітних пограниччях, як трансформується щоденне життя та відбувається взаємодія локальних спільнот зі зміною державних кордонів, і коли саме актуалізується питання «уявного прикордоння». Рефлексії учасників воркшопу відштовхувались від ідеї «фантомного пограниччя», що розвивається у працях Сабіни фон Льовіс. «Фантомні кордони, як ми їх розуміємо, є політичними кордонами, що більше не існують як політичні чи легальні, однак проявляються тепер у різних формах та вимірах соціальних рухів та практик, таких як поведінка голосування»[85]. Відправним пунктом для Сабіни фон Льовіс, яка також вивчає електоральну географію, є теза, що фантомні кордони займають важливе місце в образі східно-центральноевропейської мозаїки територій та ідентичностей. Що такі кордони сприяючи також сучасному маркуванню інших та орієнтації людей, які живуть поза цими кордонами. Уявні кордони створюють межі не на політично-адміністративних чи географічних мапах, а всередині суспільства»[16].

Переосмислення термінів «фронтири», «прикордоння», «порубіжжя» характерне для українських історичних наукових дискусій. У 2010 році в Харкові вийшла в світ монографія історика Володимира Кравченка, в якій в контексті Слобідської України окреслюються дані поняття[31].

У 2015 році публікується монографія історика Ігоря Чорновола «Компаративні фронтири. Світовий і вітчизняний вимір»[54], навколо якої не вщухають дискусії донині. Автор монографії у своїх пошуках спирається на основних теоретиків фронтиру Фредерика Джексона Тернера та Овена Латтімора і знаходить власне визначення поняттю, також ставить за мету «...ознайомити український історичний цех з досягненнями дослідників компаративних фронтирів, продемонструвати, як можна використовувати знання в цій галузі в дослідженнях минулого України, і таким чином спонукати до таких досліджень інших»[55].

Ще раніше у 2011 році був виданий спеціальний випуск «України модерної» під назвою «Пограниччя. Окраїни. Периферії», що розглядали тему «пограниччя» та його різновимірним інтерпретаціям. В цій дискусії лівова частка робіт була присвячена питанням пам'яті в контексті парадигми прикордоння. Наприклад, у збірці представлене дослідження Томаша Зарицького в якому він рішуче підкреслює, що розглядає не всі способи використання терміну «прикордоння», а лише торкається тих, що насамперед відіграють найбільшу роль у сучасних дискурсах ідентичності в країнах і регіонах Центрально-Східної Європи, та мають прив'язку до регіональної ідентичності[25].

Повертаючись знову від кордону уявного до меж кордонів політичних напрямків «щоденна дипломатія» пропонує не оминати увагою сферу гуманітаріанізму (humanitarianism)[41] в своїх наукових пошуках. Гуманітаріанізм (волонтерство, гуманітарний сектор допомоги) розглядається не просто зі сторони етнографічних можливостей, а й такий, що має особливе значення у переосмисленні того, що собою являє дипломатична діяльність. Наприклад, Магнус Марсден проводив етнографічне дослідження афганських торговців колишнього Радянського Союзу, щоб вивчити яку роль відіграли чисельні гуманітарні інтервенції, що тривалий час застосовувались в Афганістані, на їхньому сприйнятті себе, як дипломатів або посередників. Дослідник вважає, що торговці в контексті довготривалого занурення в свій регіон, в торгіві шляхи на великі відстані та в трансімперські політичні процеси здобули критичні навички та дипломатичний потенціал, що відіграє важливу роль в їхній торгівельній діяльності, способах встановлення політичних позицій в суспільствах, в яких вони працювали, у процесах самоідентифікації та саморозумінні. Марсден наголошує, що такі навички сприяють не лише взаємостосункам торговців з представниками інших культур, але й формам лояльності, довірі та згуртованості, що є визначальним у їхніх власні стосунках один з одним, а отже і на комерційну діяльність[79. С.11].

Якщо розглядати приклад Афганістану, то зазначимо, що в різні роки в країні застосовувались різноманітні гуманітарні місії ООН, Червоного Хреста, Лікарів без кордонів тощо, які охоплювали широкий спектр кластерів допомоги та входили в загальну логіку процесу розбудови миру та розвитку чи стабілізації. Відповідно приклад дослідження Марседена демонструє нам, як глобальний макрорівень — місій в часі починає впливати на мікрорівень — однієї особи чи невеликих робочих груп або громад.

2.2. Кейс ліберальної розбудови миру в Гватемалі

В нашій роботі ми зосередимося на розгляді мирного процесу 1987-1996 років, що мав місце в Гватемалі, оскільки він у часі збігається з основоположною концепцією підтримки миру — Повісткою дня для миру, що запропонував Бутрос Бутрос Галі у 1992 році.

Саме на мирному процесі в Гватемалі можна детальніше ознайомитися з рядом новаторських характеристик процесу, особливо, що стосується мобілізації громадянського суспільства. Проте одночасно кейс Гватемали є прикладом, коли ще не набуло популярності залучення миротворчих можливостей місцевої культури, навпаки місцеве корінне населення заледве зміцнює свій колективний голос шляхом використання рамок ліберального миру задля проявлення власної позиції. Що з цього вийшло, ознайомимося нижче.

Мирний процес в Гватемалі вважається суперечливим через протиріччя політичної, економічної та військової еліти, що пручалась тим рамкам, які на них накладались зобов'язаннями в контексті ліберальної розбудови. Хоча одночасно його розглядають в контексті руху до демократизації, що розпочалася в регіоні у 80-х роках XX ст.

Як відомо в другій половині XX століття в багатьох країнах Латинської Америки широкого розповсюдження набули партизанські рухи та різноманітні антиурядові сили. В кінці 50-х відбувається партизанська війна

на Кубі, на початку 60-х спалахнули і до середини 70-х антиурядові повстання прокочуються низкою країн регіону, в першу чергу Аргентиною, Чілі, Колумбією, Болівією, Венесуелою, Перу, Еквадором, Домініканською Республікою, Уругваєм. Гватемала (Додаток 2) не стала виключенням. Такий бурхливий сплеск конфліктних сценаріїв перегукується з геополітичним протистоянням Сходу і Заходу, що одночасно налягає на постколоніальні проблеми Латинської Америки. За своїми ідеологічними переконаннями карта латиноамериканських партизанських рухів строкатіша за географічну, і ми не маємо на меті ознайомлюватись зі змістовим її наповненням, лише зазначимо, що ідеологічні переконання, політичні платформи та завдання варіювалися від марксистських до екстремістських та реакційних.

Причини збройного конфлікту в Гватемалі криються у структурних протиріччях — в розподілі земель та соціальній нерівності. На території країни проживає чотири основних народи, що говорять на понад 23 мовах. Близько 60% населення належать до 22 етнічних груп народу майя. Не вдаючись у подробиці військових дій, додамо, що багато дослідників з питання громадянських воєн в Гватемалі сходяться на тому, що аграрній за типом країні властива надзвичайно викривлена схема розподілу землі, де близько 2% населення володіє 70 відсотками сільськогосподарських угідь, такий стан речей корінням своїм уходить у політику колоніалізму та її наслідки.

У 1821 році Гватемала отримує незалежність від Іспанії. До кінця XIX ст. в країні зміцнюється клас заможних ладінос (некорінні іспанізовані землевласники), що роблять акцент на експорті кави, для розширення плантацій якої, примусово відбирають землі у корінного населення, яке вимушене переселятися в високогірні райони з неплодючим ґрунтом та мігрувати в пошуках роботи по регіону. В цей час головним експортом країни після кави також стає фруктові культура — банани, за рахунок надання в експлуатацію земельних угідь американській компанії «Юнайтед Фрут», що також контролювала великі території сільськогосподарських угідь

на півночі Колумбії, в Еквадорі та країнах Карибського басейну. Тож з часом володіння землею опиняється виключно у руках привілейованого класу, що збільшує свої капітали за рахунок експорту вирощуваних кави та фруктів. Гватемальські дослідники конфлікту Таня Паленсія Прада і Енріке Альварес, зазначають у своїх роботах, що «родини, які володіють землею мають неприпустимо сильний вплив на правлячі кола, а армія, що вважає себе гарантом державної стабільності, котрі покликані захищати існуючий суспільний порядок, періодично приводить до влади військових диктаторів»[61]. З плином часу такий соціальний дисбаланс додатково формує в суспільстві настрої, що його все більше розділяє. Корінне населення майя та народності гаріфуна і ксінка впродовж століть зазнавали пригнічення, є найбільш бідною верствою, займається сільським господарством, роботою за наймом, рахується відсталим, має низький рівень освіти, натомість ладіно — метиси нащадків конкістадорів, пізніх переселенців з Європи та місцевого населення, що прийняли іспанську мову — великі землевласники, які монополізовано займають статусно вищі політичні, військові та економічні позиції.

Впродовж майже усієї історії країни до кінця 1980-х, за виключенням короткого періоду демократії у 1944-54 рр., що поклав кінець силовим втручанням за підтримки США, громадяни були позбавлені участі у політиці.

Відтак, у 1954 році в країні починається військовий бунт, як реакція на контрреволюційний державний переворот, який розпочав період жаху, що затягнувся на довгих 40 років. 1960 року частина офіцерів робить спробу повстання, яке було відразу придушене, організатори емігрують, після чого вони об'єднуються з іншими революційними групами, включаючи комуністичну партію, щоб сформувати лівий партизанський рух. У 1970-х рр. до руху приєднуються активісти народу майя. Зазначимо, що конфлікт в Гватемалі характеризувався серією етапів насилля, найжорстокіший з яких припав на 1978-1983 рр. Здавалося б, колоніальна епоха давно минула, проте відлуння її на собі відчують корінні мешканці у 1980-1983 рр., коли проти

них буде влаштовано низку масових розправ. На початку 1982 року групи повстанців об'єднуються, і формується Гватемальська національна революційна єдність (ГНАЄ або URNG). Дослідник з вивчення миру і конфліктів, політичних та інших форм насилля, геноциду, соціальних рухів, демократизації та перехідних процесів Родді Бретт, що працював радником системи ООН в Латинській Америці та представництва Норвегії в Гватемалі, зазначає, що «події 1960-1996 рр. в країні протікали відповідно до хронологічних параметрів Холодної війни і під впливом її внутрішньої стратегічної, ідеологічної та військової логіки. Збройний конфлікт, що вівся впродовж чотирьох десятиків років між гватемальським урядом, який систематично отримував підтримку від урядів Північної Америки та різноманітними партизанськими організаціями, що у кінцевому рахунку об'єдналися під егідою організації Гватемальської національної революційної єдності» [65].

У відповідь на успішні дії ГНРЄ генерал Ефраїм Ріос Монт очолює кампанію небаченого досі насилля. Під час останнього такого акту, упродовж 1980-1983 рр. загинуло понад 200 тисяч осіб, 82% з яких було саме корінне населення. Ці події дослідники вважають геноцидом стосовно народу майя. Корінне населення визначається як внутрішній ворог в конфлікті, де расизм стає ключовим фактором. Проводяться вибіркові та колективні репресії та кампанії надзвичайної жорстокості — спалення будинків, посівів, складаються розстрільні списки, чоловіків та жінок піддають тортурам, мають місце масові публічні зґвалтування, відбувається примусова стерилізація та убивства плоду. Профспілки, народні організації та політична опозиція були знищені. Активісти «зникали» або були вимушені тікати за кордон, що призвело до повної ліквідації їхніх організаційних структур. Відомі тисяча випадків у 660 селах, коли вбивства проходять за однаковою моделлю: у неділю та на свята під час богослужіння в церквах відбуваються вбивства в ході яких народність іксіл, що входить до народу майя, скорочується від чисельності на 26% , що складає 20 тисяч жертв[66].

До 1983 року партизанський рух був розбитий, повстанці програють урядовим військами. Така тактична перевага провладних силових структур та побоювання опинитись у міжнародній ізоляції змушує владу здійснити спроби відродити в країні цивільне правління. Цей час формально вважається завершенням геноциду. Загалом в усьому регіоні відбувається процес демократизації, що приходить на зміну авторитарним режимам правління. Такий політичний перехід 1983-1985 рр. у Гватемалі закінчується обранням президента Вінісіо Сересо Аревало від правоцентриської Християнсько-демократичної партії, що був з числа не військових політиків, і чие головування вступає в силу у 1986 році. Варто зазначити, що військові не втрачають своєї політичної ваги і керують процесами в країні кулуарно.

Також варто додати, що у 80-х рр. XX ст. регіон захлеснула хвиля біженців (понад 2 млн. осіб), що були змушені полишити свій дім у Гватемалі, Нікарагуа та Сальвадорі. З тих, хто рятувався зі своїх країн переходячи державні кордони, лише близько 150 тис. особам було офіційно надано статус біженців. У настроях урядів приймаючих держав зростало занепокоєння у зв'язку з таким масовим напливом біженців яких нелегко було інтегрувати на місцях, оскільки у їхній присутності вбачалась загроза безпеці. Держави, що приймали біженців були зацікавлені в їхній репатріації.

На події всередині країни, як було зазначено раніше, великий вплив здійснюють зміни на світовій арені та регіоні Латинської Америки. У 1979 році році в Нікарагуа в боротьбі з диктатурою династії Сомоси перемагає сандиністський фронт, що привертає увагу до революційних рухів в Сальвадорі та Гватемалі і перетворює регіон у центр конфронтації Схід-Захід.

З завершенням епохи Холодної війни в регіоні проходить серія безпрецедентних операцій з встановлення та розбудови миру, завершуються конфлікти в Гватемалі, Нікарагуа та Сальвадорі. У 1986-1987 рр. у містечку Ескуіпулас в Гватемалі проходять дві конференції в результаті яких у серпні 1987 року був запропонований регіональний президентом Коста-Рікі план

мирної розбудови регіону, отримав назву «Ескуіпулас II» (Esquipulas II). Відтак відбулося підписання відповідної угоди президентами Гватемали, Гондураса, Нікарагуа і Сальвадора та Коста-Ріки. В угоді проголошувався принцип демократії, було закріплено стандарти і процедуру встановлення міцного та довготривалого миру у Центральній Америці, яких обіцялись дотримуватися уряди усіх країн-підписантів.

У 1989 році проходить Міжнародна Конференція з проблем центральноамериканських біженців (Conferencia Internacional sobre Refugiados Centroamericanos або МКЦАБ). Поряд з цим проходять ряд ініціатив, які були започатковані самими біженцями. Так спочатку, у Сальвадорі кін. 80-х, а потім у Гватемалі на поч. 90-х організовуються масові протести, що не чекали завершення офіційних мирних домовленостей. Гватемальські біженці організованими групами самостійно почали вертатись додому, незважаючи на те, що остаточні угоди між урядом і ООН було підписані лише у 1996 році, проте зіштовхувались з проблемою нестачі придатних земель для обробки. Загалом з 1984 до 1999 року із Мексику в Гватемалу повернулось близько 44 тис. осіб.

Реалізація плану «Ескуіпулас II» в дію в Гватемалі зіштовхнулася з першими складнощами, оскільки і ГНРС, і армія вимагали один від одного виконання низки умов для початку переговорів. ГНРС вимагало одночасно відміни заходів щодо придушення повстання та підтримувало ідею з загальнонаціонального діалогу. Армія вимагала повного складення зброї повстанцями. Переговори щодо «Ескуіпулас II» паралельно стимулюють появу активних організацій, що підтримували мир, в основному це релігійні організації, що здійснювали тиск на політиків з вимогами мирних переговорів. Католицька церква відіграла ключову роль у формуванні суспільної думки в підтримку національного діалогу. Під тиском церковних активістів уряд у 1989 році формує Комісію Національного Примирення (КНП), що отримав назву «Великий загальнонаціональний діалог». КНП у 1990 році в Норвегії під егідою Всесвітньої лютеранської федерації

проводить переговори з між ГНРЄ, чим визнає ГНРЄ як легітимного учасника. В ході цих переговорів першопочатково роль посередника грав католицький єпископ, але після зриву даних перемовин ООН перебирає на себе цю задачу.

В перші роки переговорів 1991-1993 рр. середовище національного істеблішменту були охоплені внутрішніми протиріччями. Одна частина з яких ставала на підтримку мирного процесу, інші наполягали на жорсткому курсі та відмовлялись приймати участь у перемовинах. Більша частина представників ділової еліти (бізнесу та агробізнесу) вимагали застосування сили щодо ГНРЄ, деякі визнавали необхідність формування міжнародного іміджу Гватемали на міжнародній арені. Проте фактично жодна зі сторін еліти не хотіла обговорювати питання соціальних перетворень, що були включені до порядку денного переговорів. У 1993 році створюється екстрений Форум національної згоди, чим вперше було досягнуто національного консенсусу стосовно важливості демократичної системи правління. Завдяки цьому, як стверджують Таня Паленсія Прада і Енріке Альварес стало можливим створення умов для відновлення переговорного процесу з ГНРЄ[61. С 41].

Отже, у 1994 році уряд Гватемали та організація Гватемальської національної революційної єдності погодилися відновити двосторонні переговори щодо припинення конфлікту при посередництві ООН.

Паралельно ООН до кінця 1994 року створює Контрольну місію ООН в Гватемалі (MINUGUA). На своєму початку місія MINUGUA мала мандат на перевірку заходів, що направлені на демократизацію, пізніше мандат розширюється до перевірки мирних угод, що уклалися. Загалом їх число становило 17 до яких входили питання: припинення вогню, демобілізація, роззброєння, розселення переміщених осіб, охоплювали права корінних народів, конституційні та виборчі реформи, реінтеграція ГНРЄ в політичне життя Гватемали, істина на примирення, економічні питання.

Сторони домовились про створення у 1994 році Асамблеї Громадянського Суспільства (АГС) з участю організацій різних секторів, якій було запропоновано включити свої рекомендації до тексту мирних домовленостей, проте це було необов'язковим. Громадянське суспільство брало участь у формуванні остаточних домовленостей, хоча офіційно не були допущені до прийняття рішення. Переговори щодо процесу розбудови миру, на думку Родді Бретта, проходили не в рівних умовах, що було зумовлено поразкою до 1983 року партизан і збереженням військового контролю урядовий сил. Ключова влада в країні була зосереджена в руках правих політичних та ділових еліт, що в ході переговорів значно послабило важелі впливу ГНРС. Такі питання, як земель розподіл земель і контроль над ними, що могли лягти в основу вирішення питання фінансової нерівності, були зняті з обговорення для того, щоб знизити спротив учасників переговорів, хоча учасники громадянського суспільства не полишали спроб зберегти їх для обговорення. Загалом мирні угоди мали надто широкий діапазон умов, сама структура мирного процесу звужувала можливості для ефективної постконфліктної відбудови, особливо якщо враховувати нерівність, що обмежувало участь партизан в переговорах. Мали місце системні проблеми з виконанням положень мирних домовленостей, що перешкоджало, що також перешкоджало можливим досягненням [65].

План мирного процесу не зміг прискорити структурні перетворення в країні, також по причині того, що гватемальська еліта не поспішала застосовувати важливі для перетворення положення мирних угод, що були їй як рецепти нав'язані рамками ліберального миру. Обговорення земельної реформи та інші ключові питання, до прикладу, як територіальна автономія були неприпустимі під час мирного процесу. Одним із основних каналів впливу на переговорний процес була головна бізнес-асоціація — Координаційний комітет фермерських, комерційних, промислових і фінансових об'єднань (CACIF), що відмовились брати участь у Асоціації Громадянського суспільства. Під час обговорення на перемовинах важливих

соціально-економічних та сільськогосподарських питань САСІФ успішно лобіювала проти основних рекомендацій АГС. Вони домоглися включення в домовленості власних необхідних рекомендацій[61]. Незважаючи на те, що деякі організації селян та корінного населення продовжували просувати питання розподілу землі, в кінцевому рахунку його взагалі було знято з пропозицій АГС. Для здійснення підтримки виконання домовленостей ООН було створено Супроводжуючу комісію, як вищий орган, що роз'яснював процедурні питання та сприяв виконанню у відповідності до погоджених термінів.

Погодження щодо інституційних заходів для вирішення земельної проблеми і пов'язаної з ними невірності були включені в Угоди з соціально-економічних аспектів та аграрної ситуації і також частково в Угоді щодо ідентичності та прав корінних народів (AIRI). Перша угода передбачала альтернативні механізми вирішення конфліктів щодо земельних питань. На думку дослідника Бретта такі неоліберальні політичні рекомендації були неадекватні тій ситуації та не були спроможними засобами для усунення причин збройного конфлікту. Ні міжнародна, ні національна еліта не проявляли широкої зацікавленості до більш глибоких реформ.

Найважливішою угодою, що стосувалась прав корінних народів в тому числі на землю, була AIRI, в якій розглядались індивідуальні права власності, що закріплювалися конституцією 1985 року, проте колективні права на землі суттєво не були відображені. Таке виключення аграрних питань з обох угод відбулося всупереч міжнародних зобов'язань гватемальської влади. Що наглядно демонструє інституційний опір саме у питаннях розширення політичних та економічних прав для корінного населення в контексті ліберального миру в процесі формування універсальних та індивідуальних прав. Одночасно заохочується ряд інших прав, наприклад, на основі Конвенції Міжнародної організації з охорони праці № 169 «про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах» було визнано ідентичність корінних народів, ліквідацію дискримінації по

відношенню до них, і гарантію культурного, громадянського, політичного, економічного, та соціального права корінних народів. У зв'язку цим заохочуються права на етнічну приналежність, доступ до священних місць, духовність корінних народів, мову, одяг і практику звичаєвого права корінних народів». В цьому праві також закріплено створення окремих юридичних осіб, що будуть займатися захистом прав корінних народів і боротьбою з расизмом, в тому числі по відношенню до жінок з числа корінних народів.

В рамках ліберального миру індивідуальні та універсальні права людини та громадянина та їхні конфігурації були включені до широкого кола угод саме таким чином, яким це було вигідно національним елітам, а не корінному населенню. Були включені права, що безпосередньо не загрожували зміні економічного статусу-кво еліт.

На прикладі Гватемали яскраво прослідковується тенденція, що миротворчі ініціативи уникають структурних перетворень, які могли би бути пов'язані з прихованими причинами конфлікту. Критик ліберального миру Роджер Мак Гінті наголошує, що зазвичай процеси ліберальної розбудови своїм втручанням в кінцевому рахунку відображають інтереси, норми та цінності глобальної Півночі, що нав'язуються шляхом владних відносин, які можуть включати в себе індивідуальні права, плюралізм, захист індивідуального майна (не колективного права власності на землю), верховенство закону і вільний ринок[88].

Концептуально мир, який намагались заходами з трансформації конфлікту розбудувати у Латинській Америці і який спонсорувався на міжнародному та національному рівнях, був пов'язаний з ліберальною демократією вільного ринку і тими правами та інструментами, концепціями, які його визначають.

Такі заходи з підтримки миру в Гватемалі характеризувались низхідними процесами, що проводились елітою. Одночасно міжнародні еліти також вбачали в цьому користь.

В контексті мирного врегулювання міжнародні донори все активніше висувають порядок денний в рамках якого передбачається лібералізація в політичній та економічній сферах. Демократизація доповнює неоліберальні варіанти економічної політики, сприяючи здійсненню основних прав громадян у боротьбі з бідністю шляхом економічної стабілізації та модернізації. Вважалось, що відкрита політична система, фінансова та макроекономічна стабільність попередять повторення конфлікту. Як в Гватемалі, так і в Сальвадорі, де економіка була суттєво послаблена результатами війни, держава все більш залежить від зовнішньої фінансової допомоги. В Гватемалі еліти стрімко прийшли до висновку, що ефективна конкуренція на світовому ринку залежить від економічної модернізації, що дозволило прийняти неоліберальний порядок денний для мирних угод.

Розглядаючи роль рухів корінного населення в процесі ліберальної розбудови миру в Гватемалі, зауважимо, що ряд критиків процесів ліберального миру наголошують, що мир нав'язується суспільствам, які мало що розуміють і можуть сказати про ті форми та інструменти, якими його пропонують створювати. Ці суспільства мало володіють вказаними процесами та відповідно, мають мінімальну можливість і зацікавленість в їх підтримці. До прикладу, згадуваний нами вчений Мак Гінті розробив концепцію гібридного миру, зокрема у питанні того, як місцеві суб'єкти можуть пручатись та ігнорувати або адаптувати під себе ліберальний мир[88]. Концепція може допомогти зрозуміти, як місцеві суб'єкти взаємодіють або узгоджують або використовують на свою користь втручання ліберального миру.

Гібридна модель Мак Гінті включає чотири компоненти:

- I. здатність учасників, структур і мереж ліберального миру називати свою версію розбудови миру;
- II. здатність учасників, структур і мереж ліберального миру стимулювати місцевих до співпраці з ліберальним миром;

- III. здатність місцевих суб'єктів, структур і мереж вести переговори, підривати експлуатувати і протистояти ліберальному миру;
- IV. здатність дійових осіб, структур і мереж створювати та підтримувати альтернативи ліберальному миру.

Враховуючи кейс Гватемали ми розглянемо як рухи і общини корінних народів користуються перевагами рамок, що надав мирний процес в країні.

У 1992 році на противагу святкуванню 500-річчя з дня відкриття Колумбом Америки, коаліція громадських рухів об'єдналась в рамках кампанії «500-річчя спротиву». Дана коаліція складалась з широкого кола рухів, в тому числі, селян, афро-латиноамериканців, жінок і молоді. Рушійною силою коаліції було зародження руху корінних народів, який зв'язався по всьому континенту, кидаючи виклик неоліберальному напрямку регіональних політичних вимог і стремлінню реформувати держави, що проводили політику расизму та виключення. Опираючись на мобілізацію корінних народів у ХІХ ст. в Гватемалі та на період активності майя між 1960-ми та 1970-ми рр., ці рухи прагнули намагались висловити історичні вимоги майже 40 млн корінних народів Латинської Америки і переглянути відкриття Америки, як вторгнення. В той самий час гватемалка Рігоберта Менчу отримала Нобелівську премію миру, що підкреслило значення проблеми корінного населення в Північній та Південній Америках на глобальному рівні.

Кампанія 500-річчя спротиву закріпила рух корінних народів в Гватемалі, узаконюючи на міжнародному рівні їхні вимоги. Організація брала участь у Асоціації громадянського суспільства, щоб вплинути на зміст мирних угод і гарантувати ратифікацію Конвенцію МОП №169 про корінні народи і народи, що ведуть племінний спосіб життя в незалежних державах. Ці процеси посилили їхній голос і присутність на національному рівні. Ратифікацією конвенції організації корінних народів отримали нові політичні та правові інструменти, які поступово стали основою нормативно-правової

бази, що стосується корінних народів, що почала використовуватися ними у формулюваннях вимог до держави.

В контексті ліберальних рамок в Гватемалі розвивається рух корінних народів. До першопочаткових вимог про право на рівність додалися вимоги про право на відмінності. Обмежувальний контекст ліберального миру розширювався за рахунок вимог корінних народів, що з часом ставало помітною і впливовою міжнародною мережею. Період після 1995 року характеризується зменшенням репресій держави стосовно корінних народів, які розширяють сфери впливу зміцнюючи позиції за рахунок міжнародної підтримки та коштів, що до них надходять. На заключних етапах мирного процесу представники корінних народів доповнювали свій вплив участю в політичній партії Народного гватемальського демократичного фронту. Та висунули кандидати у президенти від корінного населення Хуана Лео Альварадо, партія отримала 6 місць у конгресі на виборах 1995 року, в результаті чого двоє жінок з числа корінного населення вийшли на офіційну політичну арену. Представники інтелігенції корінних народів почали просувати нові академічні та дослідницькі програми. Одночасно розробляються важливі політичні програми. Особливо важливе значення тут мала здатність таких рухів навчати окремих осіб та громади їхнім правам і розвивати культуру права в тих регіонах країни, які найбільш постраждали від збройного конфлікту та геноциду.

Отже, можна зробити висновок, що корінні суб'єкти прийняли інструменти та концепції ліберального миру та присвоїли їх.

На думку Бретта, ключовим прикладом гібридних політичних стратегій для адаптації ліберального мирного втручання є місцеві мерії у високогірних містах Солола, Санта-Крус-дель-Кіше і Тотонікапа, оскільки місцеві структури тут були загнані у підпілля або тимчасово ліквідовані. Незважаючи на те, що закон про децентралізацію вступить в силу у 2002 році, місцеві органи влади почали консолідуватися ще у 1997-му. Вони змогли сформулювати державну політику і місцеве законодавство на основі

цінностей корінних народів і норм систем правосуддя. Мери корінних народів співіснують разом з мерами штатів, користуючись частиною коштів муніципального бюджету[66].

До кінця 90-х років здатність місцевих суб'єктів стратегічно використовувати переваги політичних можливостей, що пропонувалися ліберальним миром і формували національний порядок денний в галузі миру стала очевидною. Як зазначають Прада і Альварес, враховуючи довготривалу історію авторитаризму і системного виключення з процесу представників різних секторів гватемальського суспільства, революційним проривом була сама участь представників корінного населення в мирних переговорах і формуванні їх порядку денного[61]. Проте ряд факторів після підписання миру ставав перепорою для цих можливостей. Серед таких факторів можна назвати, по-перше, укорінений расизм в суспільстві ладіно і його байдужості до вимог представників корінних народів. Це свідчить, що мобілізація корінних народів не може привести до глибоких перетворень ні в рамках державних інститутів, ні в політичній культурі. Ключовим результатом тут стало відхилення пакету конституційних реформ в ході всенародного референдуму 1999 року на який з'явилося 17% виборців. По-друге, слабкість прогресивних секторів, в тому числі організацій громадянського суспільства у порівнянні з національними противниками розбудови миру, це відіграло ключову роль. Відсутність політичного досвіду, економічних ресурсів і доступу до засобів масової інформації, що обмежило організації корінних народів у впливі на національному рівні. По-третє, не відбувся процес люстрації. Після завершення мирного процесу в коридори влади повернулись особи, що сиділи на лавах підсудних. Номінальний демократичний процес зіграв свою роль. Домінування корупції, слабкі політичні партії, авторитарні практики та расистська політична культура. Рішення, яке було прийняте на даному етапі в русі корінного населення, полягало не в створенні незалежної політичної партії корінного населення, а в тому щоб брати участь у виборах як незалежні особи, а не як народи в різних сферах впливу. В результаті

неспроможності представництво у політичному просторі корінного населення послаблюється і знижується рух до просування їхніх важливих питань. Після 1998 року, спроможність міжнародного співтовариства, як головного союзника руху громадянських ініціатив, використовувати важелі впливу на гватемальську державу поступово почала зменшуватися.

Рух корінних народів використовував простір, що був нав'язаний ліберальним миром, розширюючи його і прагнув впливати на державні інститути та політичні партії. Хоча мобілізація корінного населення і законне представництво під час мирного процесу стали можливі лише на короткий період часу, і було скоріше виключенням.

Якщо підбивати підсумки, то досвід в сфері ліберального миру Гватемали, визначається історичним і регіональним контекстом демократизації. Лідери громадянського суспільства навчилися впливати на хід переговорів, скористалися початковим етапом ліберального мирного втручання і супутніми йому механізмами. Хоча після підписання домовленостей цей досвід і потенціал не змогли ефективно використати за відсутності адекватних інституційних механізмів реалізації. На думку експерта з питань розбудови миру в Гватемалі Родді Бретт, досвід цієї країни «демонструє важливість формального включення суб'єктів громадянського суспільства до рівня участі вище середнього, що змусить відійти від парадигми, згідно якої місцеві актори заслуговують лише того, щоб бути об'єктами гуманітарної допомоги, а не активними архітекторами свого миру»[65. С.238].

На початку 2000-х Гватемала переживала критичний перехід, оскільки досягнуті результати не вдалося консолідувати, а колишні військові та економічні структури залишилися без змін.

2.3. Україна в контексті збройного конфлікту

Відомий американський соціолог Чарльз Тіллі вважає, що сучасні війни XXI століття, збройні конфлікти різного штибу та глобальне протистояння

між державами, так само як і війни минулого, істотно впливають на структуру і трансформацію соціальних і політичних систем світу, структуру окремих держав та їхній вплив у регіоні, геополітичний вимір, так вважав американський соціолог Чарльз Тіллі. Науковець зауважує, що війна так чи інакше формує державу та формує її поведінку у регіоні впливу. Чарльз Тіллі будучи, представником нової школи модернізації, здійснив теоретичний прорив висловившись, що сучасні держави Європи сформувалися в різних комбінаціях військово-адміністративного примусу не в останню чергу за рахунок вилучення податків, а також капіталістичного фінансування в основному у вигляді державного боргу, що постійно зростає, приватним олігархіям. Різноманіття історії, на думку Тіллі, втілюється в безлічі вибудованих в один послідовний ряд варіантів, які можна представити у вигляді спектра стратегій від повністю капіталістичних (як в комерційних містах-державах) до повністю примусових, подібно військово-адміністративним імперіям[47]. Виходячи з логіки таких міркувань ми спробуємо ознайомитися з контекстом збройного конфлікту на Сході України (Додаток 3), та прослідкувати ті перетворення, які з собою привносить конфлікт.

Конфлікт в Україні. Мінські угоди. Хронологія подій.

На кінець 2013 року внутрішньополітична ситуація в країні була дестабілізована. Провладна еліта (яку також називають Донецькою елітою, «Партія Регіонів»), оточення президента Віктора Януковича централізували та узурпували владу в державі, економіка перебувала в стагнації, рівень корупції зашкалював. Подальші події розгортаються навколо рішення про економічну Асоціацію з ЄС. У столиці України — Києві — на Майдані Незалежності, що є центральною площею, щонеділі відбувалися акції протесту (Віче) проти діючої корумпованої влади та тих рішень, які вони просували в парламенті. Віктор Янукович та «Партія Регіонів» відмовляються від підписання угоди про економічну Асоціацію з ЄС та

беруть кредит на суму 15 млрд доларів у Російської Федерації, чим остаточно дають зрозуміти, що вектор зовнішнього партнерства визначений. Градус напруги на в суспільстві зростає, акції протесту посилюються. Президент здійснює спробу вирішити ситуацію прийняттям антипротестних законів 16 січня (відомі як «Диктаторські закони») 2014 року у результаті чого протести радикалізуються ще дужче — дані форми протесту носять збірну назву «Майдан» або «Євромайдан». Одночасно у відповідь і на протигагу «Майдану» набирає силу рух «Анти-Майдан», який частково складається з задіяного адміністративного ресурсу, що підтримується провладною елітою, та частини населення, яка орієнтована на партнерство з Росією. Під час протестних акцій мають місце зникнення та викрадання людей, неправомірне застосування державними силовими структурами проти мітингувальників зброї, одночасно по усій країні набуває поширення цивільний рух «Авто-Майдан», який здійснює функцію громадського патрулювання. Паралельно розвивається мережа різноманітної громадської волонтерської допомоги, що активно вирішує питання забезпечення, логістики, медичної допомоги, тощо.

18-20 лютого 2014 року відбувається у Києві ряд зіткнень протестуючих з силовиками, в результаті розстрілів мітингуючих гине нез'ясована кількість осіб при нез'ясованих обставинах. За деякими даними їхнє число складає понад 100 осіб. Депутати Верховної Ради приймають 20 лютого приймають Постанову «Про засудження застосування насильства, яке призвело до загибелі мирних громадян України»[7]. Дії силових структур стосовно протестуючих визнано незаконними. 22 лютого Верховна Рада підтримує Постанову «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів»[6], які призначено на 25 травня 2014 року. Одночасно в центральних містах регіонів України також відбуваються акції протесту різного ґатунку, що підтримують, або не підтримують події в Києві. Віктора Януковича, що не справляється з керівними обов'язками та втрачає довіру до свого оточення, заявляє, що було здійснено державний переворот та втікає до Росії. Партія Регіонів

оприлюднює заяву, що усю відповідальність за події в Києві покладено на президента Віктора Януковича. Колишнього президента оголошено в розшук. Виконувачем обов'язків президента України призначено нового голову парламенту Олександра Турчинова, якого обрано після відкликання з цієї посади регіонала Володимира Рибака.

На початку весни 2014 року з Криму приходять новини про висадку на території півострову невідомих збройних формувань без розпізнавальних знаків, які захоплюють українські військові частини. Підбурюють та заохочують українських військових скласти зброю і присягати на вірність Росії. Починають проходити акції протестів проти подальшого перебування АР Крим в складі України, в яких беруть участь російські силові структури, загони з числа колишніх українських силовиків, що відступили з Києва, частина українських правоохоронців та влади, що перейшли на бік Росії. 16 березня 2014 року проходить незаконний референдум, що мав на меті легалізувати попереднє захоплення. Таким рішенням на «референдуму» в АР Крим намагаються протистояти проукраїнські активісти та громади кримських татар, що зазнають переслідуванням з боку проросійських сил та до яких навідується з перевітками працівники російської Федеральної Служби Безпеки. Кримсько-татарський меджліс вважає рішення «референдуму» нелегітимними. Значна частина людей, що підтримувала українську державу змушено терміново виїжджати на материкову частину України.

Варто додати, що у кінці березня 2014 року Постійною радою Організації з безпеки та співробітництва в Європі ухвалено направити в Україну Спеціальну моніторингову місію міжнародних спостерігачів.

Після подій в Криму на півдні та сході територій України розпочинають активні протести колишні учасники Анти-Майдану. Серія потужних антимайданівських рухів проходять в Одесі, Харкові, Запоріжжі, Донецьку та Луганську. Тон такого протестного руху змінюється і якщо взимку під час подій в Києві учасники Анти-Майдану підтримували представників

української донецької політичної та бізнес еліти, то після прямого втручання Росії в Криму, почали варіюватися від закликів про федералізацію України до приєднання областей, що незгідні з рішеннями Києва, до Російської Федерації. Цей протестний рух отримав назву «Русская весна».

На початку квітня 2014 року у Донецьку та Луганську в ході захоплення адміністративних будівель та після проведення незаконних «референдумів» проголошуються Донецька та Луганська «Народні Республіки». Збірна назва, якою називають себе «ДНР» та «ЛНР» — Новоросія, її найчастіше можна зустріти в новинах російських ЗМІ.

12 квітня озброєні групи осіб під керівництвом росіянина Ігоря Гірка, що перед цим брав участь в подіях в Криму, захоплюють владу в промислових містах Слов'янську та Краматорську (Донецька область). 14 квітня 2014 року Олександр Турчинов, що виконував обов'язки президента України, у зв'язку з ситуацією, підписує указ про початок антитерористичної операції.

На початку травня 2014 року в місті Одеса відбувається зіткнення між прихильниками Майдану та Анти-Майдану, в результаті чого в місцевому Будинку профспілок, де переховувалась частина активістів Анти-Майдану, здійснюється пожежа і гине кілька десятків людей. Одночасно поблизу міста Слов'янськ розпочинаються активні бойові дії з використанням важкої бойової техніки. В той час у місті Маріуполь Донецької області проходять бої між добровольчими батальйонами й українськими силовиками з місцевими проросійськими активістами та міліціонерами, що перейшли на їхній бік, котрі називають себе — «ополчення ДНР».

25 травня 2014 року в Україні проходять вибори нового президента України, де перемагає Петро Порошенко. На початку червня після інавгурації президента ним приймаються рішення, що українська армія, частини Національної Гвардії та добровольчі об'єднання переходять у наступ. 5 липня українські сили заходять в Слов'янськ, проросійське угруповання на чолі з Гіркиним відступають у Донецьк.

17 липня 2014 року на території Донецької області, що на той момент вже були під контролем невизнаних республік, було збито цивільний літак Boeing 777 рейсу МН17, що здійснював маршрут Амстердам—Куала-Лумпур. Загинули усі пасажери та члени екіпажу, що знаходились на його борту.

Вкінці липня 2014 року під контроль українського уряду повертаються міста Северодонецьк та Лисичанськ. Успішні дії української армії активізують військову підтримку з боку Росії, яка використовує сили регулярної армії та важкого озброєння. У результаті контрнаступу сил, що називають себе «ополченням», частини української армії у серпні 2014 опинились у оточенні та були розгромлені під час спроб прориву під Іловайськом.

Коаліція світових держав зважаючи на події застосовує проти Росії економічні санкції. Одночасно на початку вересня відбувається саміт НАТО в Ньюпорті на якому президент України Петро Порошенко отримав підтримку країн-членів та згоду на постачання в Україну сучасного озброєння. Російський президент Володимир Путін пропонує власний «мирний план», що передбачав відведення українських військ з зайнятих позицій.

5 вересня 2014 року у Мінську (Білорусь) відбулось проведення першого раунду переговорів спрямованих на в яких брали участь: від України — другий президент Леонід Кучма, від Російської Федерації — посол в Україні Михайло Зубаров, від представників ОБСЄ — Хайді Тальявіні, він «ДНР», та «ЛНР» — Олександр Захарченко та Ігор Плотницький. Підписується Протокол за результатами зустрічі, що мав забезпечити негайне двостороннє припинення вогню, забезпечення моніторингу та верифікації з боку ОБСЄ режиму незастосування зброї, здійснення децентралізації влади в Україні, забезпечення постійного моніторингу на російсько-українському кордоні ОБСЄ зі створенням зони безпеки в прикордонних районах України та Російської Федерації, негайне звільнення заручників, ухвалення закону про недопущення переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, які

відбулися в Донецькій та Луганській областях, продовжити інклюзивний національний діалог, вжити заходів для поліпшення гуманітарної ситуації, забезпечення проведення дострокових місцевих виборів, відведення незаконних збройних формувань та техніки з території України, ухвалення програми економічного відновлення Донбасу. На протоколі лідери «ДНР» та «ЛНР» ставили свої підписи як приватні особи. Рішення зустрічі були у телефонному режимі погоджені з Петром Порошенко та Володимиром Путіним. 8 вересня 2014 року між сторонами конфлікту було оголошено перемир'я, яке відбувалось в світлі запровадження чергового пакету санкцій щодо Росії.

Незважаючи на першу Мінську зустріч і ті результати, що були на ній погоджені з вересня 2014 по січень 2015 року продовжуються щоденні обстріли. У листопаді фіксують артилерійські обстріли українських позицій зі сторони непідконтрольних територій. 13 січня 2015 року проросійські збройні формування обстрілюють блок-пост під Волновахою, проводяться обстріли цивільного населення в місті Донецьк, а наприкінці місяця зазнає обстрілів східна частина міста Маріуполь в Донецькій області. Вкінці січня 2015 року силами збройних угруповань з проросійськими настроями розпочато наступ на місто Дебальцеве, що було під контролем української армії.

Тим часом в межах першої Мінської угоди Верховна Рада України ухвалює закон про особливий статус Донбасу. Згідно якого в окремих районах Донецької та Луганських областей діє місцеве самоврядування з урахуванням особливостей та встановлювалося недопущення кримінального переслідування та притягнення до відповідальності осіб, що були причетні до подій в областях. Визнавався статус російської мови, як такої що використовують у суспільному та приватному житті, гарантій її вивчення та підтримки в рівних умовах з українською. Призначались позачергові вибори місцевих депутатів, міських та районних у містах, селищних, сільських рад, та голів.

Всупереч домовленостей на Мінську-1 в листопаді 2014 року в «ДНР» та «ЛНР» пройшли місцеві вибори, що були організовані представниками збройних формувань. За даними виборами спостерігали представники неіснуючої організації «Асоціація безпеки та співробітництва в Європі» та спостерігачі невизнаних республік Південної Осетії та Нагірного Карабаської Республіки.

Остаточний зрив домовленостей по Мінську-1 відбувся на фоні ескалації конфлікту — після обстрілу Маріуполя та наступу на місто Дебальцеве і оточення українських військових. Дві сторони конфлікту зазнають у цей період значних військових втрат, хоча представники самопроголошених республік говорять про те, що в них є резерв «північного вітру» (що означає надходження сили зі сторони РФ).

В цей час відбувається друга спроба провести переговори між сторонами учасницями, на цей раз вони проходять на високому рівні. На Мінськ-2 прилетіли на зустріч президент Франції Франсуа Олланд, канцлер Німеччини Ангела Меркель, український президент Петро Порошенко та президент Росії Володимир Путін. Після довгої безсонної ночі перемовин, про яку Франсуа Олланд згадує у своїх мемуарах, було підписано новий документ, що носив назву «Комплекс заходів по виконанню Мінських угод». Хоча підписували даний документ не теперішні учасники, а учасники Мінську-1. Учасники високого рівня видали натомість спільну заяву, в якій висловили повну підтримку «Комплексу заходів», а також заявили про намір домовитися щодо газового співробітництва, економічної асоціації України з ЄС, відновлення співробітництва в Євразії, залучення держав Німеччини та Франції до реконструкції банківської системи в регіоні Донбас, та сприяти відновленням соціальних виплат. Згідно Мінську-2 мало відбутися: негайне і всеосяжне припинення вогню в окремих районах Донецької та Луганської областей, відведення всього важкого озброєння на рівні відстані шириною 50 км — для українських військ від фактичної лінії зіткнення, для збройних формувань — від лінії зіткнення згідно з Мінськом-1. Цьому процесу мала сприяти ОБСЄ

за підтримки трьохсторонньої контактної групи. Мали забезпечуватися ефективний моніторинг та верифікація режиму припинення вогню. Забезпечити помилування і амністію, припинити переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями. Забезпечення звільнення усіх заручників. Забезпечити доступ і доставку до гуманітарної допомоги. Мовне самовизначення, створення народної міліції, сприяння до співпраці окремих регіонів Донецької та Луганської областей з Російською Федерацією. Дані угоди також провалились, оскільки не були сприйняті сторонами конфлікту.

Станом на 2016 рік переговори проводились у так званому «Нормандському форматі», що було зустрічами Меркель, Олланда, Порошенка і Путіна. Одна з ідей, яка звучала в цьому форматі була запровадження поліцейської, озброєної місії ОБСЄ. В жовтні 2016 року обговорювали дорожню карту імплементації Мінських угод із зазначенням конкретних дат, проте підписання було відкладене.

Одночасно з бойовими діями зростає число осіб, що переміщуються рятуючись із зони конфлікту. Згідно нормативно-правовим документам Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»[4], що оперативно зв'явився в жовтні 2014 року та «Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інших регіонах України, на період до 2017 року»[8] носять назву внутрішньо-переміщених осіб (ВПО).

В надії врятуватись від конфлікту населення переміщується не лише вглиб країни, а також мігрує на територію Росії, Білорусі та в ряд інших країн, де отримують статуси біженців. Хоча більша частина громадян переселяється на підконтрольні українській владі території України.

Період в 2016—2017 рр. характеризується поступовим зменшенням військових дій, хоча незважаючи на постійне встановлення та порушення «режиму тиші» продовжуються обстріли з обох сторін конфлікту. В жовтні

2017 року Верховна Рада України продовжує дію закону про особливий статус Донбасу ще на рік. В січні 2018 року приймається Верховною Радою та вступає в силу закон про реінтеграцію Донбасу в якому передбачається переформатування антитерористичної операції у військову операцію Об'єднаних сил, що дозволяє президенту використовувати армію у мирний час. Ведуть перемінні бої на різних ділянках територій.

З часу анексії Криму та 2018 року Росією здійснювалось будівництво місту через Керченську протоку, що об'єднує Росію з Кримським півостровом, на відкриття якого весною 2018 року прилетів Володимир Путін.

31 серпня 2018 року в результаті вибуху в донецькому кафе «Сепар» загинув очільник «ДНР» Олександр Захарченко його на посаді змінив Денис Пушилін.

25 листопада 2018 року Росія вдалась до агресії в Азовському морі, коли прикордонний корабель РФ протаранив рейдовий буксир Військово-морських сил України, що здійснював рейс з Одеси до Маріуполя. Члени екіпажу зазнали поранень та були взяті в полон.

Збройний конфлікт на Сході України не виявляє жодних ознак послаблення всупереч угоді 2015 року про припинення вогню. За даними ООН, станом на 15 серпня кількість загиблих сягнула 10 225 осіб, включно з 2505 цивільних[103].

Структура конфлікту.

Конфлікт з яким зіштовхнулася Україна у 2014 році наразі має дуже багато імен, для прояснення ситуації ми перелічимо можливі варіанти: «Українська криза», «Ситуація в Україні», «Гібридна війна», «Конфлікт на Сході України», «Громадянська війна в Україні», «Війна між Україною та Росією», «Криза на Донбасі», «українсько-російська війна», «Війна України з Новоросією», «Антитерористична операція», тощо.

На нашу думку, такий широкий діапазон найменування одного конфлікту свідчить про його багатовимірність. В даній роботі ми будемо розглядати збройний, насильницький конфлікт, що відбувається на Сході України, як:

1. **Комплексний:** всі рівні та підрівні конфлікту відбуваються на одній території, в один той самий час. Рівні взаємодіють і впливають один на одного. Актори конфлікту можуть виступати на різних рівнях у різних ролях;
2. **Багаторівневий:**
  - I. *Геополітичний* — між Росією (як умовним Сходом) та Заходом (наслідки переформатування світових систем безпеки, порушення норм міжнародного права ключовими світовими гравцями, розподіл ресурсів та впливу на стратегічні території)
  - II. *Двосторонній* — між Україною та Росією (наслідки розпаду Радянського Союзу, переорієнтація України на Європу, бажання закріпити Росією свій вплив у регіоні)
  - III. *Внутрішній:*
    - регіональний (між регіонами всередині країни);
    - політичний (між політичними силами, ідеологіями «проукраїнською» та «проросійською»);
    - економічний (за економічні ресурси, між економічними елітами);
    - культурний (між ідентичностями «радянською» та «українською»).
3. **Асиметричний:** послаблена економічно, дезінтегрована Україна протистоїть Росії — країні з ядерним потенціалом та правом вето в ООН;
4. **Гібридний конфлікт:** країна-агресор публічно відкидає свою участь, одночасно користуючись традиційними воєнними методами та застосовує нетрадиційні методи інформаційної війни, економічного, політичного тиску.

Також ми погоджуємося з тезою, що наведена у дослідженні Міжнародного центру перспективних досліджень, що даний конфлікт є **унікальним** в історії міжнародних відносин «оскільки об'єктом зовнішньої

агресії та порушення територіальної цілісності стала країна, що отримала прямі безпекові гарантії від усіх країн, що є постійними членами Ради безпеки ООН. Більше того, агресором щодо України є один з постійних членів Ради Безпеки ООН, держава, що надала їй гарантії безпеки [49], а також, тому що відбувається в рамках архітектури європейської системи безпеки — ОБСЄ.

Так що все ж таки відбувається в Україні сьогодні, коли за вікном переддень 2019 року? Україна — неспроможна держава чи йде боротьба за те, щоб «бути нацією»; громадянська чи гібридна війна; поляризоване суспільство чи жертви пропаганди; зрада чи перемога; націоналістичне чи радянське минуле; українська чи російська? Захід чи Схід?

Специфіка впровадження механізмів розбудови миру — програм з роззброєння, демобілізації, реінтеграції, спирається на контекст країни, де він запроваджується, залежить від нього. Такий контекст країн, що є в ситуаціях переходу від конфліктного до мирного життя, характеризується ООН[42] наступними параметрами:

- міцність державних інститутів;
- згуртованість громадянського суспільства;
- безпека та порушення прав людини;
- слабкість та функціонування економічної системи.

Оскільки для нашої роботи важливо триматися кістяка парадигми ліберального миру, що через інструменти розбудови миру внаслідок воєнних дій імплементуються на території України за посередництва світової спільноти, перетворюють внутрішню структуру держави. Ми приймемо такі параметри з бажання подвійного аналізу контексту на предмет перетворень з точки зору історичного підходу Чарльза Тіллі та з точки зору, щоб розглядати контекст через призму ліберальної розбудови і тих змін, які вона за собою несе.

Принагідно зауважимо, що згідно даних Світового Банку, як донора проектів розбудови миру, кількість населення в Україні на 2017 рік складає

44,8 млн осіб. Валова Вартість Продукції України — 112, 9 млрд дол. США. Валовий Національний Дохід на душу населення за методом Атласа — 2522 дол. США. Очікування тривалості життя при народженні — 71,2 роки. Охоплення навчанням у початкових школах — 103,9% [112].

- **Міцність державних інститутів.**

На час написання даної роботи Україна перебуває за декілька місяців до президентських виборів, а також за рік до нових парламентських виборів. Спроби протягнути в парламенті рішення про дострокові парламентські вибори провалилась ще у 2017 році.

У зв'язку з цим сьогодні восени 2018 року ситуацію можна охарактеризувати як передвиборчу, проте зберігається відносна політична стабільність. На думку аналітиків Міжнародного Центру Перспективних досліджень в Україні поступово влада монополізується президентом, що є ознакою демократії низької якості. Аналітики зазначають, що «головним політичним центром сили є президент Петро Порошенко, через виключний вплив на Генеральну Прокуратуру України та Службу Безпеки України [...] та неформальні механізми особистих зв'язків. Має вплив на уряд та парламент. Відсутність соціальних ліфтів та впливу громадян на вироблення державної політики»[48].

Структурні реформи, які тривають з часів початку конфлікту та розпочалися згідно програм розвитку та міжнародних зобов'язань України перед фінансовими донорами, можна вважати такими, що не відбулися, хоча визначаються точковими зрушеннями в медичній, пенсійній та освітніх сферах. Триває співпраці з МВФ.

Відбувся провал антикорупційної політики: спеціалізовані антикорупційні органи слабкі та більшість з них є дискредитованими в очах суспільства. Правоохоронні органи конкурують між собою. Олігархи частково відходять в тінь та займають вичікувальну позицію. Хоча всередині 2018 року проросійський олігарх та друг Володимира Путіна Віктор Медведчук

починає активно проявляти своє бажання повернутись в політичне життя України.

Додаємо графік, що пропонує Український Незалежний Центр Політичних Досліджень (УНЦПД)[113] щодо оцінки експертами ефективності державного управління. (Додаток 4).

З головних досягнень діючої влади можна назвати ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та отримання безвізового режиму.

- **Безпека та права людини в Україні.**

Від початку збройного конфлікту на Сході України рівень безпеки в Україні наблизився до критичного. Питання безпеки стає актуальним не лише через наявність військового протистояння, а також у зв'язку зі збільшенням насилля в та порушень прав громадян на територіях, де тримає мирне життя. Відтак збільшуються в ЗМІ повідомлення про гучні замовні вбивства публічних осіб, напади на громадських активістів, про рейдерські захвати будівель, випадки вибухів військових складів в тилу.

За даними Amnesty International в 2017 році Україна кількість звернень до Європейського суду з прав людини складала 7,1 тис., більшість таких звернень з яких стосувалася невиконання рішень національних судів. Також правозахисники повідомляють про суттєві порушення прав людини з боку правоохоронців в Україні, зокрема йдеться про секретні затримання та тримання під вартою в приміщеннях СБУ[0], хоча Служба Безпеки спростовує такі заяви активістів.

На територіях, що знаходяться під контролем бойовиків «ЛНР» і «ДНР» затримують та ув'язнюють критиків і осіб, котрих підозрюють в підтримці України.

В лютому 2018 року була опублікована доповідь Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, яка задокументувала випадки сексуального насильства, що пов'язані з конфліктом на Сході країни[105].

- **Слабкість та функціонування економічної системи.**

Спираючись на дані Державної служби статистики та аналітичні доповіді та національного інституту стратегічних досліджень зазначимо, що макроекономічне становище для України на початок конфлікту було дуже складним, проте станом на I півріччя 2018 року зафіксовано позитивні економічні тенденції[103].

Існують проблеми з фінансуванням бюджету, занепокоєння щодо стабільності обмінного курсу, ослаблення гривні, тиск на банківський сектор економіки. На початковому етапі банківської реформи, яка розпочалась у 2014 році, Національний Банк України зазнав великої критики у зв'язку політикою валютного курсу та управління.

Економіка України в період військового конфлікту характеризується гострим дефіцитом інвестиційних ресурсів. За рахунок подій на сході Україна втрачає інвестиційну привабливість і не могла забезпечити сприятливого інвестиційного клімату. Від так з початком військових дій у 2014-2015 рр. Україна втрачає понад чверті прямих іноземних інвестицій з понад 58 млрд дол. США, що були залучені у попередні 19 років. Хоча станом на 2018 рік Україні вдалося збільшити кількість залучених інвестицій.

В період від початку конфлікту національна валюта встановила рекорди падіння, проте і зараз переживає кризу довіри та зниження внутрішнього попиту. Оскільки українці, що занепокоєні ситуацією на Сході, купують іноземну валюту, відбувся перехід на плаваючий курс гривні. Зменшення золотовалютних резервів відбулося на фоні погашення заборгованості за газ, що постачається з Росії. Державне фінансування від МВФ пішло на погашення цієї заборгованості.

Україна бере на себе численні боргові зобов'язання, що підтримують зовнішню та внутрішню платоспроможність, проте обмежують ресурси розвитку економіки. Заразом накопичується технологічна відсталість та застарілість виробничих потужностей, що пришвидшує згортання промислового виробництва. Наприклад, рівень зношування основних засобів

з 2001 у порівнянні з 2015 роком подвоївся — з 43% до 83,5 %. Видобувна промисловість спадає, оскільки основні райони видобутку сконцентровані на непідконтрольних українському урядові територіях. Станом на перше півріччя 2018 року промислове виробництво збільшилося на 2,5% за рахунок хімічної, машинобудівної промисловості та металургії.

Номінальна середня заробітна плата у січні-червні 2018 року складає 8377 (302 дол. США) грн. Для порівняння у 2017 році в аналогічний період — 6638 (240 дол. США) грн при індексі споживчих цін 12%.

Головною проблемою України на думку Світового банку, який погоджується з дослідниками, що займаються схожими проблемами на Філіпінах та Індії, є «кумівський капіталізм». Наступне визначення пропонують дослідники пропонують в своїх роботах Харті[82] та Канг[71]. «Кумівський капіталізм» це така модель економічного врядування, в якій політичні рішення підпадають під наміри та вплив незначної кількості компаній. Кумівський капіталізм дозволяє компаніям, які тісно пов'язані з політикумом, користуватися перевагами, до яких інші компанії не мають доступу. Це дозволяє компаніям, які мають політичні зв'язки, створювати перешкоди для входження інших у ті сектори економіки, в яких вони господарюють. Як результат, кумівський капіталізм неефективно розподіляє ресурси, обмежує конкуренцію, збільшує економічні витрати та звужує економічні можливості»[33].

- **Згуртованість громадянського суспільства.**

В даному блоці ми пропонуємо розглянути Індекс соціальної згуртованості (ІСЗ) та примирення ООН для східної України за 2018 рік, що показує готовність до діалогу у регіоні та «що допомагає та що перешкоджає взаємодії між різними групами у суспільстві»[108]. Нам цікавий дані ІСЗ, оскільки вони є невід'ємною частиною в аналізі методів та інструментів розбудови сталого миру.

Вважається, що діалог є засадничим інструментом для протидії та запобігання конфліктів та їх врегулюванні. В контексті парадигми

ліберального миру відновні практики діалогу займають особливе місце, що об'єднують між собою акторів, котрі перебувають у сценаріях конфлікту. Допомагають їм відновити заподіяну насиллям шкоду.

У дослідженні ІСЗ були залучені респонденти з Харківської, Дніпропетровської, Запорізької, частини, що підконтрольні українському урядові Луганської та Донецької областей, оскільки ці області прийняли на себе основний потік ВПО та знаходяться на прифронтовому рубежі. За свіжими даними ІСЗ, що були представлений на початку грудня 2018 року «Показник готовності до діалогу відносно високий на всій території східної України, і він ще більше виріс з 2017 по 2018 рік. Мешканці Донецької області демонструють найвищий рівень готовності до участі у діалозі, а мешканці Дніпропетровської області – найнижчий рівень в регіоні»[108. С. 2].

Пропонуємо переглянути показники готовності до участі діалозі у порівнянні з географічним та демографічним розподілом, що надаються результатами Індексу Соціальної Згуртованості. (Додаток 5)

Хоча одночасно варто зазначити, як вважає українська дослідниця діалогових процесів Тетяна Кісельова, в Україні має місце зловживання терміном «діалог», що призвело до знецінення його ідей та ускладнило розуміння діалогу, як інструменти трансформації конфліктів[28]. Вона класифікує основні тренди щодо діалогів, які притаманні теперішній ситуації з урахуванням конфлікту на Сході України, що:

1. *Тренд 1:* Знецінення діалогу та ризики, що це знецінення не за собою;
2. *Тренд 2:* Діалог обслуговує «технічні» питання, наприклад, процес децентралізації;
3. *Тренд 3:* Зміщення географічного фокусу на схід, що може ще більше поляризувати суспільство;
4. *Тренд 4:* Виключення з процесу діалогу українців, що мають «немейнстрімові» політичні погляди;

5. *Тренд 5:* Гендерна асиметрія в діалогових процесах — ініціатива від жінок; дефіцит чоловіків у діалозі;
6. *Тренд 6:* Діалог, як «парашутінг» (Тетяна Кісельова використовує цей термін для означення, що в Україні мають місце діалогові процеси без системності, заради самого виконання проектів).

Висновки розділу.

Розділ мав розвідувальний, порівняльний та ознайомчий характер. Ставлячи перед собою завдання дослідити суміжні точки перетину дисциплін, автор у даному розділі зупинився на окремих галузях, підходах та прикладах, що вивчають дипломатичні та посередницькі практики. Розділ поєднав в собі ознайомлення з новітньою міждисциплінарною галуззю досліджень «щоденна дипломатія», аналіз робочого кейсу розбудови мирного процесу в Гватемалі та ролі корінного населення в ньому. Окреслений контекст конфлікту в Україні.

На думку автора, приклад Гватемали може бути корисним в декількох аспектах для української ситуації:

- Привернення уваги до земельної реформи. В Україні існує мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення, як і в Гватемалі, рішення щодо земельних питань роками не підіймається на високому рівні; В Україні фермерські господарства не витримують конкуренції з великим агрохолдингами;
- Державна еліта може, користуючись риторикою побудови нового іміджу держави, витратити фінансові інвестиційні потоки у власних цілях, нехтуючи справжньою метою реконструкції регіону, що зазнав втрат від конфлікту;
- Активне включення громадянського суспільства в мирні процеси не означає прийняття до уваги його думки у ключових питаннях (лобіювання елітою своїх інтересів кулуарно);
- Владою може поширюватись, а значною частиною суспільства підтримуватись, небажання включення в процеси розбудови сторони-

супротивника. Виключення значної частини суспільства з реінтеграційного процесу. Небажання повертати в лоно держави тих членів суспільства «хто побував на іншій стороні»;

➤ Як результат — мир низькою якості.

В таких здавалось би непок'єднаних частинах, автор даної роботи бачить зв'язок, який прослідковується між формальними процесами розбудови миру, які застосовуються міжнародною спільнотою в країнах, де відбуваються конфліктні сценарії, та практиками миротворчих комунікацій на низовому рівні, одночасно між логікою взаємодії всередині громади та міжособистісному спілкуванні осіб, що стикаються щоденно з реальністю збройного конфлікту, між процесами наукового, особистісного та формального взаємообміну знань щодо практик врегулювання конфліктів, практик посередництва, дипломатичних практик.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ МІСЦЕВОЇ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Передмова до авторського дослідження.

Виходячи з завдань нашої наукової роботи, першопочатково ми мали ідею звернутись у своєму пошуку потенціалу місцевої миротворчої діяльності в Україні до культури та традиційних практик. Ідея полягала в тому, щоб віднайти традиції, обряди чи ритуали в яких міг би відобразатись ресурс до миротворення. Наприклад, по аналогії, як ритуальна церемонія примирення народу ачолі в північній Уганді або як ритуальна традиційна система правосуддя Гачача, яку застосовували для подолання наслідків геноциду в Руанді. Як зазначає дослідник ліберального миру Роджер МакГінті, світові відомі також приклади виявлення громадськими організаціями інтересу до традиційних практик миротворчої діяльності, наприклад, у Колумбії громада народу наса спромоглася сформувати орган із

числа мирних активістів, що носив назву — GuardiaIndigena, щоб протистояти насильницьким нападам членів воєнізованих формувань. Вони озброювались у своєму протистоянні експлуатації і насиллю лише традиційними палицями — бастонами, що для них мали культурне значення[87].

Альтернативне врегулювання спорів, що наразі активно популяризується в Україні, також знає приклади використання традиційних способів розв'язання конфліктів у своїй практиці. Наприклад, однією з найпоширеніших моделей відновного правосуддя є Коло порозуміння, ще відоме, як Коло громадського правосуддя. Такі кола широко розповсюджені у Канаді та США і ґрунтуються на традиціях корінних народів Північної Америки.

Вітчизняна література з відновного правосуддя, запевняє, що в Україні теж існував побідний досвід. Автори посібника «Стратегії забезпечення життєздатності відновних практик: механізми співпраці правової системи та громади заради суспільної безпеки» посилаються на трипільську культуру «яка досить поважно ставилася до кола», або на звичаї скіфів «які передавали по колу братину (чашу) від старого до молодого, висловлюючись по черзі побажання та подяки одне одному» та на «козацьких зібраннях — військовій раді — що проходили саме у колі»[44 С.32]. Нас зацікавила дана згадка і виникло бажання перевірити твердження, що подаються, без жодного посилання на першоджерела, на релевантність.

Щодо трипільської культури, то говорити про її традиції ми можемо лише у матеріальному вираженні, адже це археологічна культура. А наш пошук мав зосередитись на письмових джерелах і наявному етнографічному матеріалі. Отже, ми сконцентрувались на згадці про слово «братина» та можливих звичаях чи обрядів, які з нею пов'язані. Що є відомим про цей обряд з чим він може бути пов'язаний?

В історичних письмових джерелах трапляються згадки щодо «братини» в контексті скіфів згадує про глиняну посудину грецький історик Геродот, він

зазначав, що «до великої глиняної посудини вливають вина і змішують з кров'ю тих, з ким укладався союз, уколовши шилом або дряпнувши трохи шкіри ножем. Потому занурюють у посудину меч, стріли, сокиру і спис. Як це зроблять, промовляють молитву, а потім п'ють із чаші ті, що уклали союз і найдостойніші з їхніх дружин»[21]. Пізніше дану згадку прив'яжуть до культурипобратимства. М. Костомаров вважав побратимство характерною рисою української історії від часів Київської Русі до козацьких часів[29]. В подальшій історичній літературі культура побратимства романтизується і набирає ознак міфу, що передається від дослідника до дослідника.

Ми здійснили джерельну розвідку у пошукахбодай якихось обрядів, що нагадувало вказаний фахівцями з відновного правосуддя, як «притаманний українцям» проте пошуки звелися на марне і ми вирішили шукати потенціал до миротворчості не через обрядовість, а звернутися до сьогодення. Та присвятили наше авторське соціологічне дослідження якісному дискурс-аналізу аналітичних записок благодійної міжнародної організації через тривимірну модель Феркло.

3. 1 Авторське соціологічне дослідження

«Аналіз дискурсів в аналітичних записках»

Перш ніж розпочати нашу роботу ми поставили перед собою ряд запитань:

- продуктом якого дискурсу можуть бути аналітичні записки?
- з позицій якого дискурсу подається інформація читачеві на виході?
- які дискурси продукує текст?
- який дискурс читачі будуть поширювати після такого досвіду?
- чи має силу достатню силу дискурс, щоб виступати соціальним конструктом?

У зв'язку з питаннями якими ми керувались, висуваємо ряд гіпотетичних припущень, які:

- В Україні діють та проводять моніторинг численні міжнародні організації, що своїми проектами здійснюють розбудову миру. Вони є донорами ліберального миру;

- Працівники організацій: волонтери, дослідники, аналітики є носіями дискурсу ліберальної розбудови миру, які його поширюють;
- Працівники організацій: волонтери, дослідники, аналітики є акторами, що здійснюють дипломатичне спілкування на горизонтальному рівні;
- Акт здійснення створення тексту щодо розбудови миру є носієм дискурсу миру;
- Читачі є реципієнтами дискурсу розбудови миру;
- Читачі записок також є реципієнтами дискурсу розбудови миру.

Чим обумовлений вибір даного тексту?

Уже в самій назві тексту закладені наступні дискурси — проглядається дискурс миротворення, «територіальна громада» — на місцях.

«Розширення просторів» — в назві закладений вектор, що направлений в майбутнє. Відповідно за визначенням аналітична записка — це документ, що містить матеріал про проведене дослідження. Записка має практичне (її застосовують практично), описове (в ній описується) і відповідно аналітичне (в ній аналізується) значення.

Оскільки дискурс-аналіз не передбачає жорстких рамок та інструкцій, і заходить на поле синтаксичного та граматичного розбору текстів, одночасно поєднуючись з пошуками ширших структур, саме з цим пов'язана довільність форми нашого авторського дослідження.

Ми зупинимось на головних точках, що пропонує критичний дискурс-аналіз для проведення дослідження.

Предметом аналізу в критичному дискурс аналізі Феркло є те, як виробляється і вживається текст. Якщо, це газетна стаття, то вивчається, які технологічні процеси проходить текст перш ніж вийти в світ. Тут дослідник має можливість прослідкувати інтертекстуальний ланцюжок текстів, можна побачити як трансформується структура і зміст. Також проводиться аналіз конкретних текстів з лінгвістичної точки зору, визначаючи, на основі яких дискурсів створений текст.

Аналізується рівень інтердискурсивності — високий чи низький. Де високий свідчить про те, що текст відтворює встановлений порядок, прояв більш широких соціальних змін. Високий рівень інтердискурсивності асоціюється зі змінами.

Для свого дослідження ми обрали аналітичні записки міжнародної благодійної організації, щоб перевірити, які дискурси поширює даний текст чи володіє він високим рівнем інтердискурсивності.

За схемою Феркло, необхідно звернутись до наступних аналітичних інструментів: 1) Інтеракційний контроль — відношення між співрозмовником (якщо такі наявні); 2) Метафори; 3) Вибір слів і граматика;

Ці інструменти прояснюють спосіб, якими тексти трактують події і соціальні відносини і як наслідок конструюють певні версії реальності, соціальної ідентичності і соціальних відносин.

Також враховують граматичну транзитивність (зв'язок подій і процесів з суб'єктами та об'єктами). Таким чином можна дослідити певні ідеологічні наслідки, які можуть мати різне граматичне вираження.

Аналіз модальності прояснює ступінь близькості чи залученості того, хто говорить в свої висловлювання. Обрана модальність впливає на дискурсивну структуру. Не лише соціальних відносин, але також знання і системи знання.

Типи модальності: *істина*, коли той, хто говорить впевнений у своєму твердженні. *Дозвіл* — той, хто говорить займає позицію на основі якої він говорить. *Інтонація* — наприклад, нерішучий тон, непрямі висловлювання.

Наступний критерій — текст, як *дискурсивна практика*. До якої мережі дискурсів належить дискурсивна практика. Як дискурс розподіляється і регулюється в тексті. Також тут визначається частково не дискурсивні, соціальні і культурні стосунки і структури, які конструюються. Якщо дивитись у більш ширшому розумінні — визначити соціальну матрицю дискурсу. Наприклад, яким інституціональним і економічним умовам в цілому належить дискурсивна практика. Саме аналіз стосунків між

дискурсивною практикою і більш ширшою соціальною практикою дозволить зробити заключні висновки.

Наведемо приклад нашої роботи взявши аналіз Вступу до аналітичної записки (Додатокб). Перейдемо до результатів дослідження.

3.2. Результати дослідження.

Провівши дискурс-аналіз аналітичних записок міжнародної благодійної організації «Керітас Україна» ми з'ясували, що по-перше, текст володіє високим рівнем інтердискурсивності, не дивлячись на те, що в кожному блоці тексту відображається деякі течії ліберального дискурсу, упорядником аналітичної записки задається набір певних типів дискурсу, які постійно відтворюються (наприклад, дискурс державності, капіталістичного дискурсу, історичного, поєднання дискурсів теперішнього і майбутнього).

Якщо аналізувати зв'язок аналітичних записок з іншими соціальними практиками та політичними змінами, що наразі відбуваються в Україні у зв'язку з конфліктом на Сході України, то застосування дискурсу розбудови миру можна зрозуміти у світлі практик ліберального миру, які застосовуються в країнах, де відбуваються збройні протистояння.

Дискурс розбудови миру проникнув в соціальну і політичну області тим самим демонструючи, що поступово закріплюється і в подальшому може мати вплив на культурні, соціальні та політичні перетворення. Хоча говорити про те, що дискурс розбудови миру має достатню силу, щоб стати соціальним конструктом зарано, проте з часом може відбутися його перетворення на технологію, що за певних політичних обставин вплине на зміну дискурсивних практик.

Висновки розділу.

Потенціал місцевої миротворчої діяльності це широке поле для дослідження, який ми вбачаємо можливість шукати застосовуючи різні наукові методи та підходи. Для авторського соціологічного дослідження ми обрали метод критичного дискурс-аналізу Нормана Феркло для аналізу документів

різноманітних міжнародних організацій, що займаються практикою постконфліктного врегулювання. В текстах аналітичних записок, що ознайомлюють з результатами та матеріалами фокус-групових інтерв'ю, що проведені в середовищах осіб, які здійснюють соціальне служіння в територіальних громадах Запоріжжя, Краматорська, Дніпра, Києва та Дрогобича, ми виявили конструювання дискурсу ліберальної розбудови миру. На даному прикладі аналітичних записок можна побачити, як поступово формується нова для України дискурсивна практика «розбудова миру», що функціонує в середовищі громадських, міжнародних організацій. Тож можна дійти висновку, що даний дискурс функціонує, як форма соціальної практики та посилюється за рахунок існування в державних нормативних документах і має потенціал для перетворення на політичну технологію.

ВИСНОВКИ

В ході нашої роботи було розглянути історію становлення парадигми ліберальної розбудови миру, що набуває свого чіткого окреслення після завершення глобального протистояння — Холодної війни.

Ми детальніше зупинились на розкритті сутності теорії ліберального миру, що має численну кількість різновидів, оскільки в кожних суспільствах, що пережили конфлікти вона набуває своїх форм. Спільним є те, як діє світова спільнота, що складається з широкого спектру неурядових організацій із проблем розвитку та гуманітарних проблем, міжнародних організацій і національних органів, що стали кістяком на якому тримається концепт постконфліктної — ліберальної розбудови миру в країнах, де розгорнулись насильницькі сценарії. На думку деяких палких критиків саме шаблонність механізмів впровадження миру, що поширюється по всьому світі на зразок меблів-конструкторів від IKEA[88], є найбільшим її мінусом. І якість результату такого миру по інструкції є незадовільною. А усі проведені об'єднаною міжнародною спільнотою миротворчі заходи не можуть забезпечити миру стійкої якості.

Також ми детальніше зупинились на понятті місцевої миротворчої діяльності, потенціал до якої був предметом нашого дослідження. Розмежували поняття традиційної і місцевої миротворчої діяльності, остання формується завдяки опору та активності корінних народів і в ширшому розумінні означає залучення місцевого населення до процесів розбудови миру. А традиційну миротворчу діяльність можна розуміти як таку, що базується на традиціях. Проте прирівнюватися такі види миротворчості до абсолютно корисних ставлячи на противагу західним підходам треба з великою обережністю. Оскільки практики миротворчості, де були застосовані місцеві миротворчі підходи не несуть в собі сили повністю

трансформувати суспільство. Такі підходи не є панацеєю, а скоріше розглядаються як доповнення до західного варіанту розбудови.

Одни з завдань, яке ми перед собою ставили це проаналізувати потенційно можливі точки перетину в дисциплінах, що вивчають практики розбудови миру, дипломатії та посередництва. Таким новим напрямком у дослідженнях, що стоїть на перехресті антропології та дипломатії є «щоденна дипломатія». Даний напрям пропонує звернути фокус уваги те яким чином учасники спільнот, яких торкнулись глобальні процеси, реалізують практику посередництва, практику дипломатії. Що для нашої роботи є особливо важливим, тому що в такому підході ми вбачаємо розгледіти потенціал місцевого населення до миротворчих практик.

Ми розглянули приклад класичної розбудови миру, що проводилась в Гватемалі після періоду довготривалого внутрішнього конфлікту і завершився геноцидом народу майя. Приклад Гватемали нам став корисний тим, що поглянути на роль громадянського суспільства в процесах відбудови. Де відбувся безпрецедентний випадок залучення корінного населення до переговорів, що привело до поступового процесу пошуку й віднаходження шляху до взаємного визнання.

Окреслили контекст збройного конфлікту в Україні, виявили, що конфлікт комплексний, багаторівневий, асиметричний, гібридний. Глибше розуміння структури конфлікту може якісно впливати в теперішньому і в майбутньому на процеси мирного врегулювання та постконфліктної відбудови. Аналіз українського контексту важливий для пошуку потенційних точок входження і залучення ресурсів місцевої миротворчої діяльності. Приклад Гватемали у порівнянні з Україною демонструє нам актуальність більшого тиску громадянського суспільства на урядові структури з метою поширення дискурсу мирного врегулювання конфлікту.

Ми провели авторське соціологічне дослідження застосовуючи критичного метод дискурс-аналізу Феркло.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відомість про результати Всеукраїнського референдуму, 1 грудня 1991р./ЦДАВО України. Ф. 1. Оп. 28. Спр. 144. Арк. 6. —Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Sections/15r-V_Ref/index.php?11
2. Державна цільова програма відновлення та розбудови миру в східних регіонах України. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 року. №1071 . —Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2017-%D0%BF>
3. Доклад Группы по операциям Организации Объединенных Наций в пользу мира А. Брахими. Организация Объединенных Наций. Генеральная Ассамблея Совета Безопасности. A/55/305–S/2000/809, 21 августа 2000 г. 1-96 с. —Режим доступу: <https://undocs.org/ru/A/55/305>
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».—Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
5. Повестка дня для мира. Превентивная дипломатия, миротворчество и поддержание мира. Доклад Генерального. Объединенные Нации. Генеральная Ассамблея. Совет Безопасности. A/47/277-S/24111, 17 июня 1992 г. 1-26 с. —Режим доступу: http://www.un.org/ru/siteindex/agenda_forpeace.pdf
6. Постанова Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України».—Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-18>
7. Постанова «Про засудження застосування насильства, яке призвело до загибелі мирних громадян України».—Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-18>

8. Постанова КМУ «Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року».—Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1094-2015-%D0%BF>
9. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 25 сентября 2015 года. 70/1.—Режим доступу:
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=R
- 10.Резолюция 61/295, принятая Генеральной Ассамблеей 13 сентября 2007 года. —Режим доступу: <https://undocs.org/ru/A/RES/61/295>
11. Бенедикт А. Уявні спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. Критика. — Київ, 2001.— С.272
- 12.Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. Перевод на русский язык: Е. Руткевич. — М., 1995. //Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. 2011—Режим доступу:<https://studfiles.net/preview/594244/>
- 13.Бирюкова М. Социальное проектирование: современные тренды развития/Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна №1148. 2015.— С. 63-66
- 14.Брубейкер Р. Этничность без групп[текст]/пер. с англ. И. Борисовой; Нац. Исслед. Ун-т «Высшая школа экономики». — Москва. 2012. — С. 408
- 15.Бурдые П. Практический смысл / Пер. с фр.: А. Т. Бикбов, К. Д. Вознесенская, С. Н. Зенкин, Н. А. Шматко; Отв. ред. пер. и Послесл. Н. А. Шматко. СПб.: Алетея, 2001 г. — С. 562
16. Буйських Ю. Пам'ять, ідентичність та співіснування на кордонах: нотатки про перший міжнародний семінар-практикум для молодих учених «уявне пограниччя: інтерпретації культур та стратегії співжиття». Інтернет ресурс Hsror!ans—Режим доступу:<http://www.historians.in.ua/index.php/en/institutsiji->

- istorichnoji-nauki-v-ukrajini/2220-yuliya-bujsskikh-pam-yat-identichnist-ta-spivisnuvannya-na-kordonakh-notatki-pro-pershij-mizhnarodnij-seminar-praktikum-dlya-molodikh-uchenikh-uyavne-pogranichchya-interpretatsiji-kultura-strategiji-spivzhittya
17. Ван Дейк Т. Дискурс и власть. Репрезентация доминирования в языке и коммуникации. Пер. с англ. — Москва. 2013. — С. 344
  18. Ван Дейк Т. Дискурс и доминирование. Статья в журнале «Современний діскурс-аналіз». Перевод Кожемякина. — Режим доступу: <http://discourseanalysis.org/ada1/st1.shtml>
  19. Головаха Е.И. Сравнительные социологические исследования в познании современных социальных феноменов/ Вісник національного університету імені Тараса Шевченка. 1-2, 2010. — С.26-30
  20. Горовиц Д. Л. Структура и стратегия этнического конфликта. Статья подготовлена в рамках ежегодной конференции Международного банка, посвященной развитию экономики, — город Вашингтон, ф.о. Колумбия (США), 20–21 апреля 1998 г. — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/struktura-i-strategiya-etnicheskogo-konflikta>
  21. Давня історія України. — Т. 1. - К.: Либідь, 1994. — С. 90-94. 6 Геродот з Галікарнасу. Скіфія. - К.: Довіра, 1992. — С. 9-14
  22. Девіс Н. Європа. Історія. — Київ, 2001. Друге видання. — С. 1463
  23. Долаючи розломи: у пошуку відповідей на виклики інтеграції потерпілих від збройного конфлікту (аналітичні Записки на полях)/ За ред. О. Іванкової-Стецюк, Г. Селешука; Карітас України. — Стрий: ТОВ «Видавничий дім «Укрпол»», 2016. — С. 68
  24. Долаючи розломи — 2: Розширення просторів миротворення в територіальних громадах України (аналітичні записки на полях)/ За ред. Іванкової-Стецюк, Г. Селешука; Карітас України. — Стрий: ТОВ «Видавничий дім «Укрпол»», 2017. — С. 64
  25. Зарицький Т. Парадигма прикордоння та центр-периферійні підходи.

- Україна Модерна №18/2011. — С.79-99
26. Касьянов Г. Теорія нації та націоналізму. — Київ, Либідь. 1999. — С. 351
27. Кисельова Т. Організації медіаторів в Україні: Короткий опис 2017. Academia. PDF.
28. Кисельова Т. Діалоги на рівні громадянського суспільства в Україні: основні тренди та ризики, Аналітична доповідь за результатами дослідження [Research-based Policy Paper: Track III Dialogues in Ukraine: Major Patterns and Resulting Risks, in Ukrainian]— С.1-12
29. Костомаров М. П. Об историческом значении русской народной поэзии // Етнографічні писання Костомарова. — К., 1930. - С. 20.
30. Коржов Г. Теоретичні контрверзи в інтерпретації подвійної ідентичності та шляхи їх емпіричної верифікації. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2017, №3. — С.74-88
31. Кравченко В. Харьков/Харків: столица Пограничья. 2010 — С.357
32. Ксения Б. Методы политических исследований. Учебное пособие. 2005. Интернет ресурс. —Режим доступа: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-49.html>
33. Кумівський капіталізм в Україні. Економічні наслідки. Підготовано Світовим Банком у співпраці з фондом Великої Британії для ефективного урядування. 2018. — С. 18. —Режим доступа <http://documents.worldbank.org/curated/en/435491521811321988/pdf/124551-UKRAINIAN-PUBLIC-CronyCapitalismUkraineukr.pdf>
34. Кутуєв П. Трансформація модерну: Інституції, ідеї, ідеології. Монографія. — Херсон. Гельветика. 2016. — С.516
35. Лакло Э. Невозможность общества. Переклад статті Ernesto Laclau, «The Impossibility of Society», Canadian Journal of Political and Social Theory, vol. 15, no. 1-2 & 3 (1991), — pp. 24-27. Интернет видання —Режим доступа: http://www.ruthenia.ru/logos/kofr/2002/2002_14.htm
36. Ледерак Д.П. Трансформація конфліктів. Маленька книга 3. Переклад з англ. Дік Кимельов. 2016 — С.64

37. Магда Е. Гибридная война: выжить и победить. — Харьков. Виват. 2015 — С.320
38. Маерчик М. Анализ дискурсов в исследованиях украинской традиции добрых ночевок молодежи (к. XIX — XXI век)//Антропологический форум. 2015. 24. — С. 95-119.
39. Маерчик М. Ритуал і тіло. Структурно-семантичний аналіз українських обрядів родинного циклу. — Київ. Критика 2011. — С.320
40. Майалл Х. Трансформация конфликтов: комплексная задача. Бергхофский исследовательский центр конструктивного урегулирования конфликтов, Институт этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая РАН, перевод: Зимина Л., Кулакова Н., 2007. — С.76-97
41. Микитенко Н. Концепція формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей. Серія Педагогіка, соціальна робота. Випуск 23. — С.93-96
42. Практичний посібник із комплексних стандартів щодо розброєння, демобілізації та реінтеграції. ПРООН в Україні. 2017. — С.248
43. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики. Екатеринбург. 1999. — С.66
44. Стратегії забезпечення життєздатності відновних практик: механізм співпраці правової системи та громади заради суспільної безпеки. Посібник. / Головатий В. та ін. Київ: Видавець Захаренко В. О., 2009. — С. 224
45. Судин Д. Рефлексивна соціологія в Україні [Рецензія на Бурдьє П. Рефлексивна соціологія. Частина II: Чиказький воркшоп / П'єр Бурдьє, Лоїк Вакан. Київ: Медуза, 2015. — 224 с.] / Данило Судин. Народознавчі зошити. 2015. №6. — С.1492-1495
46. Тичер С., Мейер М., Водак Р. Методы анализа текста и дискурса/Пер. с англ. Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2009.— С. 207
47. Тилли Ч. Принуждение, капитал и европейские государства. 990-1992 гг. — М. 2009. —с.328 —Режим доступа:
http://socioline.ru/files/5/316/tilli_3.pdf
48. Україна: підсумки 2017 та виклики 2018. Міжнародний Центр

- Перспективних Досліджень. — С. 1-20.—Режим доступу:
http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/ukr_2017_2018.pdf
49. Філіпчук В. Міжнародна миротворчість та війна на Сході України: Чи є точки перетину? Превентивна дипломатія, підтримка миру та миробудівництво у врегулюванні «Українського конфлікту». 2016. — 44 с.
50. Фливберг Б. 2004. Кейс-стади в контексте качественно-количественной проблематики/журнал Социологические исследования №9/перевод с англ. Романовского Н.В. — С.15-19
51. Фливберг Б. 2005. О недоразумениях, связанных с кейс-стади/ перевод с англ. Романовского Н.В. — С. 110-120
52. Фуко М. Археология знания: перевод с фрн.; общ. ред. Б. Левченко. — Киев: Ника-Центр. 1996
53. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. АСТ, — Москва, 2000. — С. 603 —Режим доступу:
http://yanko.lib.ru/books/politologiya/huntington-stolk_civil-a.htm
54. Чорновол І. Компаративні фронтири: світовий і вітчизняний вимір. Монографія. — Київ: Критика, 2015. — С.376
55. Чорновол І. Межі порубіжжя: пограниччя проблем (відповідь Владиславу Грибовському). Інтернет ресурс Histor!ans. —Режим доступу:<http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/1958-ihor-chornovol-mezhi-porubizhzhia-pohranychchia-problem-vidpovid-vladyslavovi-hrybovskomu>
56. Филлипс Л. Йоргенсен М.В. Дискурс-анализ. Теория и метод/ Пер. С англ. 2-е изд., испр. — Харьков 2008. — С. 352
57. Шевченко А.Ю. Дискурс-анализ политических медиа-текстов// Политические исследования. 2002. № 6
58. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Электронный ресурс. —Режим доступу:
<http://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/strat2.pdf>
59. Althusser L. Selected Texts. Selected Texts. In: Iagleton T. (ed.) Ideology. London

and New York: Longman, 1994. — P.96 - 118

60. Altman T. & C. Shore. «Paradoxes of 'Public Diplomacy: Ethnographic Perspectives on the European Union Delegations in the Antipodes.» Australian Journal of Anthropology, 2014, 25(3): — P.337–356.
61. Alvarez E., Palencia Prado T. Guatemala's peace process: Context, analysis and evaluation. Accord 13. —2002. —P. 38-43
62. Bar-Tal D. From Intractable Conflict through Conflict Resolution to Reconciliation: Psychological Analysis. Political Psychology, Vol. 21, No. 2 (Jun., 2000), —P. 351-365. — Access mode:
<http://www.jstor.org/stable/3791795>
63. Bojicic-Dzelilovic V.& Martin M.: Wholly local? ownership as philosophy and practice in peacebuilding interventions, Peacebuilding ,2018. — Access mode:
<https://doi.org/10.1080/21647259.2018.1491682>
64. Braniff M.& Byrne J. Circle of friends: unravelling the networks of peacebuilding in Northern Ireland, Peacebuilding, 2014, 2:1, —P. 45-63— Access mode:
<http://dx.doi.org/10.1080/21647259.2013.866816>
65. Brett R. Peace stillborn? Guatemala's liberal peace and the indigenous movement, Peacebuilding, 2013. 1:2, —P. 222-238
66. Brett R. The Origins and Dynamics of Genocide: political violence in Guatemala. London: Palgrave Macmillan, 2016. —P. 264
67. Brett R. The Role of Civil Society Actors in Peacemaking: The Case of Guatemala. Journal of Peacebuilding & Development, 12:1. 2017. —P. 49-64
68. Bush K.& Duggan C. How can research contribute to peacebuilding?, Peacebuilding, 2014, 2:3, —P. 303-321 — Access mode:
<http://dx.doi.org/10.1080/21647259.2014.887617>
69. Connor W. Ethnonationalism: The Quest for Understanding. Princeton University Press, 1994 —P. 234
70. Darby J., Mac Ginty R. Contemporary Peacemaking: Conflict, Violence and Peace Processes. Palgrave Macmillan. 2003. —P.301
71. David K. Crony Capitalism: Corruption and Development in South Korea and the

- Phillipines, Cambridge studies in comparative politics, Cambridge University Press, —2002
72. Dieckhoff M., Droz-Vincent P.& Ramel F. Inter- organisational systems and peace processes: restoring the local dimension, *Peacebuilding*, 2016, 4:1, —P.6-10.— Access mode: <http://dx.doi.org/10.1080/21647259.2015.1099253>
  73. Donald L. Horowitz. *Ethnic groups in conflict*. University of California Press, — 2000. P. 27.
  74. Druliolle V., Brett R. *The politics of Victimhood in Post-conflict Societies: comparative and analytical perspectives*. —London. Palgrave Macmillan 2018.— P.329
  75. Ferguson N., Ramsbotham O.: *Transforming Violent Conflict: Radical Disagreement, Dialogue and Survival , Democracy and Security*, 2012, 8:2, — P. 219-221
  76. Galtung J. *Theories of Peace. A Synthetic Approach to Peace Thinking*. —Oslo. 1967. P. 238
  77. Galtung J. *Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking, and Peacebuilding//Peace, War and Defense, Essay in Peace Research*, —Copenhagen, 1976
  78. Galtung J. *Violence, Peace and Peace Research*. *Journal of Peace Research* 6(3) 1969. —P. 167–191
  79. Henig D., Marsden M. and Ibañez-Tirado D. *Everyday Diplomacy. Introduction to Special Issue*. *The Cambridge Journal of Anthropology* 34(2), Autumn 2016: — P. 2–22
  80. Jabri V. *Peacebuilding, the local and the international: a colonial or a postcolonial rationality?*, *Peacebuilding*, 2013 1:1, —P.3-16. — Access mode: <http://dx.doi.org/10.1080/21647259.2013.756253>
  81. Juricek J. T. *American Usage of the Word «Frontier» from Colonial Times to Frederick Jackson Turner//Proceedings of the American Philosophical Society*. Vol.100. №1. Philadelphia, 1966. —P.10-34, — Access mode: https://www.jstor.org/stable/985999?seq=1#page_scan_tab_contents.

82. Khatri N. Definitions of Cronyism, Corruption, and Crony Capitalism. In: Khatri N., Ojha A.K. (eds) *Crony Capitalism in India*. Palgrave Studies in Indian Management. Palgrave Macmillan, —London. 2016
83. Krause K., Jütersonke O. Peace, Security and Development in Post-Conflict Environments. *Security Dialogue* vol. 36, no. 4, December 2005. —P. 447-462
84. Kyselova T. Professional Peacemakers in Ukraine: Mediators and Dialogue Facilitators Before and After 2014. *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal* 3, 2017: —P.117–136
85. Löwis S. Phantom borders in the political geography of East Central Europe: an introduction. *Ekkunde* Vol. 69 № 2. —P. 99-106
86. Mac Ginty R. & Richmond O. Myth or Reality: Opposing Views on the Liberal Peace and Post-war Reconstruction, *Global Society*, 2007, 21:4, —P. 491-497
87. Mac Ginty R. Indigenous Peace-Making Versus the Liberal Peace. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*. Vol. 43(2). NISA, 2008. —P. 139–163
88. Mac Ginty R., ‘Hybrid Peace’, 391–402; Mac Ginty, *International Peacebuilding and Local Resistance: Hybrid Forms of Peace* —London: Palgrave MacMillan, 2011
89. Malone D.M., Wermester K. Boom and bust? The changing nature of UN peacekeeping. *International Peacekeeping*, 7:4, 2000. —P. 37–54
90. Marshall J. Beier. *Indigenous Diplomacies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2009. —P. 267
91. Paffenholz T. International peacebuilding goes local: analysing Lederach's conflict transformation theory and its ambivalent encounter with 20 years of practice, *Peacebuilding*, 2014, 2:1, — P.11-27 — Access mode: <http://dx.doi.org/10.1080/21647259.2013.783257>
92. Pandey H. K., Ph. D. & Shantonu Roy C. Peacebuilding and peacekeeping in the cold war era. — Access mode: <http://oaji.net/articles/2017/1201-1539421256.pdf>

93. Paris R. Peacebuilding and the Limits of Liberal Internationalism. *International Security*, Vol. 22, No. 2 (Autumn, 1997), —P. 54-89. — Access mode: <http://www.jstor.org/stable/2539367>
94. Richmond O. P. A Post-liberal Peace. —P. 288 — Access mode: http://www.academia.edu/1144331/A_Post-Liberal_Peace
95. Rigual C.: Rethinking the ontology of peacebuilding. *Gender, spaces and the limits of the local turn*, Peacebuilding, 2018 — Access mode: <https://doi.org/10.1080/21647259.2018.1453640>
96. Royce A. A Definition of Peace, *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 2004. 10:2, — P.101-116
97. Ryan S. Peace and conflict studies today, *Global Review of Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, 2003, 2:2, — P.75-82
98. Schloger K. Ukraine: A Nation on the Borderland. —P.320
99. Selby J.: The myth of liberal peace-building. *Conflict, Security & Development*, 2013, 13:1. —P. 57-86
100. Simangan D.: The pitfalls of local involvement: justice and reconciliation in Cambodia, Kosovo and Timor-Leste, *Peacebuilding*, 2017. — Access mode: <http://dx.doi.org/10.1080/21647259.2016.1273489>
101. Weizsäcker E. U. and Wijkman A. Come on! Capitalism, Short-termism, Population and Destruction of the Planet. A report to the Club of Rome. Springer. 2018 —P.220
102. Amnesty International. Річна доповідь 2017/2018: Україна — Режим доступу: <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1067002018UKRAINIAN.PDF>
103. Аналітична доповідь: Економічна безпека України в умовах гібридної агресії 2014-2016 pp. —Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2540/>
104. Аналітична записка Тімоті Еша. StandartBank. —Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document:jsessionid=A575680A44EAEAC8F323151DE7945BD1?id=12955038>

105. Довідь щодо ситуації з правами людини в Україні від 16 лютого – 15 травня 2018 року. Управління Верховного Комісара ООН з прав людини. — 41 с. —Режим доступу:
https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraineFev-May2018_UKRAINIAN.pdf
106. Документ УНЦПД із оцінювання політичних ризиків. Політичні ризики і політична стабільність в Україні. №17. Ліберальні реформи в обмеженнях неопатримоніальної політичної практики. —1-27с. —Режим доступу:
<http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/Political%20Risks%2016.pdf>
107. Індекс соціальної згуртованості та примирення ООН для східних областей за 2018 рік. Кордони громади Донецької та Луганської областей: покинутий ресурс. —Режим доступу:
https://use.scoreforpeace.org/files/publication/pub_file//ContactLine2018_UA.pdf
108. Індекс соціальної згуртованості та примирення ООН для східної України (USE) за 2018 рік. —Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/70147-use-2018>
109. Інформаційно аналітична довідка про стан співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку. —Режим доступу:
<http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=5091a0d5-dccb-47c9-a0ce-884cb4c16f02>
110. Отчет о действиях по предварительному расследованию 2018 г. /International Criminal Court. 5 декабря 2018.—Режим доступу:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3274609
111. Результати роботи проекту «Безпека людини та конфлікт в Україні: локальні підходи і загальнонаціональні масштаби» за фінансування нідерландською організацією з наукових досліджень —NOW-WOTRO. 36с.—Режим доступу:<https://mtot.gov.ua/wp-content/uploads/42.-Inf.-BO-BF-Pravo-na-zahy%60st.pdf>
112. Світовий банк в Україні. Інтернет ресурс. —Режим доступу:
<https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk>

113. Український Незалежний Центр Політичних Досліджень. Інтернет ресурс. —Режим доступу:<http://www.ucipr.org.ua/index.php?lang=ua>